

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

4989-4995

1957
202.3
G-38

BEATI
JOHANNIS CHRYSOSTOMI
ORATIO PANEGYRICA
DE VITA ET LABORIBUS
SANCTI GREGORII ILLUMINATORIS
PATRIARCHÆ ARMENIÆ

ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ
ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵՔԵՐԱՆԻ
ՆԵՐՔՈՂԵԱՆ

ԱՍՏՅԵԱԼ ՅԱՂԱԳՍ ՎԱՐՈՒՑ ԵՒ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ

ԱՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ
ԼՈՒՍԱԻՈՐԶԻ

281.69

ԵՐԱՆ ԵԼԻՈՅՆ

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆԻ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻ

ՆԵՐՔՈՂԵԱՆ

ԱՍՍՅԵԱԼ ԹԱՂԱԳՍ ՎԱՐՈՒՅ ԵՒ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

ՀԱՅՈՑ ՄԵԾԱՅ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

ՀՐԾՏԱՐԱԿԵԱԼ

ՀԱՆԴԵՐՁ ԼԱՏԻՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

Ի ՄԻԻԹԱՐԵԱՆՅ ՎԵՆԵՏԿՈՅ

1878

Ի Ս. ՂԱԶԱՐ

9248

190

40

BEATI
JOHANNIS CHRYSOSTOMI
ORATIO PANEGYRICA
DE VITA ET LABORIBUS
SANCTI GREGORII ILLUMINATORIS

PATRIARCHÆ ARMENIÆ

CUJUS ORIGINALIS TEXTUS DESIDERATUR

EX ANTIQUA ARMENIACA VERSIONE

MECHITARISTICÆ CONGREGATIONIS OPERA

IN LATINAM LINGUAM TRANSLATA

VENETIIS
IN SANCTI LAZARI INSULA
ANNO MDCCCLXXVIII

PRÆFATIO

Omnibus in Patrologiæ studiis versatis mirabilis vitæ Sancti Johannis Chrysostomi historia notissima est, eumque constat crudele exilium passum esse in Cucuso regione Armeniorum, atque ab his et præsertim a Principe Sapatro, tunc temporis Satrapo et Præfecto Cucusi, et ab episcopo Armeniorum Dioscoro, nobili genere nato, ejusdem loci præsule, comiter hospitio receptum fuisse. Pariterque constat eum quamplurimas valde fructuosas conciones ad illius regionis nationes habuisse, quorum nonnullæ, ut quidam ipsius Sancti vitæ historicus ¹ refert, idola, aliæ nemorum arbores, aliæque solem adorabant. Hac in regione idem Sanctus ab episcopo Dioscoro, ejusque pio grege rogatus, die festo admodum solemnè Magni Illuminatoris Armeniæ, de Sancto Gregorio sermonem habuit vere admirabilem, quem nos in concionantis gloriam, atque ad

1 Georgius Hierosolymitanus.

ejus de quo habitus est memoriam, in latinam linguam adamussim et pene ad verbum vertimus. Atque hac ratione ad innumera pretiosissima immortalis Chrysostomi opera hanc pulcherrimam margaritam, e ditissimo armeniæ literaturæ musæo excerpentes, adjunxisse censemus.

Quod ad auctorem attinet, eum nempe esse Chrysostomum, opinionem doctissimi viri nostri temporis, R. P. Leonis Alishan, in medium ferimus, quam ab ejus opere sumimus, cui titulus *Memoriolæ nationis armeniæ*. (Vol. II, p. 56-61).

“ J. Chrysostomus Illuminatorem Armeniorum præter exspectationem coluit et celebravit, eadem eloquentia, qua olim celebraverat Sanctos præsules suæ primitivæ Ecclesiæ, Ignatium, Babelem et Melitum, tam Gregorium nostrum Magnum quam ejus consanguineum et hospitem Dioscorum peculiari veneratione prosecutus; cujus rogatu scripsit et habuit suam “ Orationem panegyricam de vita et laboribus Sancti Gregorii patriarchæ Majoris Armeniæ Cucusi, Armeniæ urbe, ab eo exulante habitam, rogatu episcopi et doctoris ejusdem nationis et consanguinei, Dioscori nomine, aliorumque multorum, qui die festo celeberrimo ipsius Sancti, partium orientalium Illuminatoris, simul conveniant ». Hic est sermonis titulus, de quo monitum in fine positum notatu est dignum : “ Hoc anno DXC (1141 p. Chr. n.) hic sermo a Grammatico Abrahamo ex antiquis et vitiatis codicibus a græca lingua in nostram versus est, et, quod ad linguæ et scribendi rationem attinet, a me Narsete pro parvis viribus, recognitus est, jussu domini et fratris mei Gregorii Patriarchæ Armeniorum. Nunc vos omnes, qui eum legitis vel exscribitis, recor-

damini in Christo illorum quos supra citavimus, qui huic labori operam dederunt, uniuscujusque suo nomine, et hoc breve monitum cuique exemplari inscribite, ut et vestra nomina in libro vitæ indelebili memoria a Christo scribantur ». Hic sermo, qui sequentibus verbis incipit « Mirum hodie hoc festum, et sublimius solito est nostræ orationis argumentum » quem, in antiquis et vitiatis codicibus, septingentos et quadraginta annos post Chrysostomum, Narses (Gratiosus) et eruditus ille Grammaticus inventum, authenticum declararunt, nunc in aliis ejusdem auctoris græca lingua scriptis operibus non invenitur. Benemeritus et eruditus abbas B. de Montfaucon, qui superiore sæculo ipsius Sancti opera omnia edidit, pariterque alii multi, num hic sermo authenticus esset, dubitarunt. Sed ii profecto non dubitavissent, si antea inscriptionem et annotationem in fine hujus sermonis positas inspexissent, et rerum a Chrysostomo in Cucuso gestarum, ejusque hospitis recordati essent. Et reapse hisce rationibus B. de Montfaucon probabilem putat Chrysostomum orationem homileticam habuisse, sed de hoc sermone dubitandum censet, quatenus is scribendi generi ingenioque ipsius Sancti non respondeat; et jure, quia sermo a prædicto abbate lectus editusque, et ab abbate de Villefroy, qui armeniacam linguam callebat, latinitate donatus, non est hic noster *mirus* sermo sed alius, qui sequentibus verbis incipit « Ut diversi sunt multiplicis generis flores, etc. », cujus in capite etiamsi aliquot in codicibus scriptum sit « Ejusdem Chrysostomi », tamen neque scribendi ratio, neque ulla alia argumenta id confirmant. Forte duo, quos citavimus, docti gallici abbates authentici sermonis titulum apocrypho sermoni superpositum

invenerunt et in errorem lapsi sunt; ipsi e contra, si hunc nostrum sermonem invenissent, minime Chrysostomo tribuere dubitassent, quum multa in eo habeantur, quæ cum illius cordis indole, linguæ ratione, vitæ que congruant ».

« In exordio Chrysostomus spem exprimit Illuminatorem nobilitate animi accepturum esse « miserum donum *infirmi et variis calamitatibus afflictati hominis* »; deinde innumerabilia merita ejus recensendo, multimode eum laudat et postquam Patriarchæ Abrahamæ et sanctis Veteris Testamenti eum comparavit, loquitur de ejus patientia in barathro intolerabili, deinde narrat virginum Rypsimarum et regis Tiridatis factum, et Gregorium caverna exeuntem et flagellis a Deo affectos ad salutem revocantem ostendit, hisque rebus immoratur, quia auribus Armeniorum pergratæ erant ».

« Sed quum oratio eo venit ut loquendum esset tum de Armeniis preces fundentibus ad Sanctum sibi pontificem eligendum, tum de ipso Sancto, primum humiliter recusante et demum coacte annuente, Chrysostomus, vicissitudine rerum, quæ ad semetipsum suaque tempora pertinebant commotus, non potuit quin clamaret: « Talem ego laudo pastorem, talem magistrum, plaudo debilitati ejus, probo incuriam ejus; non ille enim honores, sed eum honores sequebantur, quia non quærebat gloriam, sed quærebat a gloria. Ita opus est ut sit pontifex, Pauli sententia, sanctus, innocens, incorruptus, disjunctus a peccatoribus et cælo excelsior. Qui non est hujusmodi non vocatur pastor, sed latro et grassator, lupusque vastator discerpens ovile Christi; *sicuti apud nos apparuerunt adversarii hujus veritatis*... Quapropter, si placuerit, primum de

iis verba faciam, et postea sermonem panegyricum de beato patre nostro perficiam. Primi pastoris hæc festivitas est, solemnitatis pontificis; oportet ut lupi a pastoribus separentur, atque ut ego, ejus gloriam celebrans, *dicam etiam pauca de meis laboribus...* quia a beato patre nostro digressio nos ad multa cogitanda excitat ».

« Post hæc, verbis Christi et Apostolorum Petri, Pauli et Joannis, qualis esse debeat verus Pastor et Episcopus demonstrat, et quid pastores indigni, profani et avari agant, et etiam quo modo ii, qui virtute præditi sunt, persecutiones et afflictiones sustinere debeant, illorum exemplo qui antea persecutiones passi sunt ».

« Hujusmodi fervida verba atque hortamina quartam propemodum partem sermonis efficiunt, et quia magis ad pastores quam ad gregem spectant, nobis censere licet eum hanc partem non illo die festo recitavisse, sed postea scriptam adjunxisse ».

« Postquam hæc dicendo persolvit, labores quoque Illuminatoris memorat, ejusque in montem secessionem. « A conspectu hominis se abdere gratum habebat, ut ibi sancte et spiritualiter (vivens) ad incorpoream visionem Dei perveniret ». Hic historiæ Illuminatoris finem facit, nihil dicens neque de beatæ ejus mortis ratione, neque de inventionem ejus corporis, quia hæc duo facta nondum evenerant, idque etiam argumentum esse potest ad antiquitatem hujus sermonis probandam. Postea Sanctum laudans etiam ejus gregem laudare non obliviscitur: « Etiam nunc electus ejus populus atque clerus in diem via virtutis progrediuntur ». Laus gloriosa! Hoc meritum fuit diligentis comunis laboris filiorum Illuminatoris et Sancti Isaaci tunc operam dantis ».

“ Demum suum sermonem Chrysostomus perficit ea ratione, quæ cum ejus conditione quam maxime congruebat; magnoque affectu ad Sanctum Illuminatorem se convertens “ Te rogo, dicit, ut posthac tuis visitationibus spiritualibus nobis adsis; memento nostrum semper... ut nos harum levium molestiarum aggressio- nem patienter feramus... tuarumque crudelium vexatio- num memoria in nostris consolatione afficiamur... *Ego membrorum viribus deficiens, infirmus corpore et gravi angustia excruciatas, tamen, vi compulsus nationis tuæ amore, in tua diœcesi, in amoris argumentum donum tibi ardenti corde obtuli. Nam ecce et ego nunc exinde paratus sum ad relinquendam hanc vitam molestam, ut cum Christo sim; fortassis uterque nostrum, alter alteri obvius occurret, jucundo ac pulchro occursu; et jungemur perpetuo, beatissimis promissionibus digni facti, quas ut consequamur nobis omnibus concedatur per Jesum Christum Dominum nostrum* „ Hæc postrema orationis pars unus est ex eloquentissimis locis Chrysostomi et fortasse primus inter omnes. Confessionem, quam in suis epistolis facere cavebat, libere hic facit coram Deo ejusque Confessore omnimodis ærumnis cruciato, et coram populo, neque invidio neque suspicanti, qui ejus laborum, ejusque sanguinis merces erat „

“ Videtur Sanctus ægrotans hunc sermonem habuisse et fortasse ultimo ejus vitæ anno „

“ Profecto hoc est unum ex ejus postremis aureis et eloquentissimis scriptis, unum de ultimis verbis vel canticis summi Ecclesiæ oratoris in Armeniorum desertis auditum, in amoris argumentum Armeniorum ipsorum, et in honorem eorum Illuminatoris „

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

Ապարէն բաստ մեծ և երանութիւն է որդւոց պատմող լինել հարցն ուղղութեանց , և զնոցին արգիւնս և զղրուատիս ընդ համաշխարհ տարածելով՝ ի բրեւ նորաբողբոջ շառաւիղք ընդ արմատն և ընդ բուն պարծել իրաւամբ :

Մովին եռանդեամբ վառեալ և մեր միշտ առ հայրն հոգւոց մերոց առ Սուրբն Գրիգոր Լուսաւորիչ , բազդ մեծ համարիմք զի զիւր եղև մեզ և պատեհ զգեղեցիկ ներբող կենաց իւրոց , զխօսեցեալն և զչարագրեալ յՈսկերբերան հայրապետէն , ՚ի սահմանս հայրենեաց մերոց ՚ի կոկիւսոն , և զյեղեալն ՚ի յունէն ՚ի մերս արդեամբ Ս . Ներսիսի Շնորհալոյ , և զհրատարակեալն կրկին անգամ առ ՚ի մէնջ , այժմիկ նաև լատին թարգմանութեամբ , փոխանակ անհարազատ ճառին թարգմանելոյ ՚ի վիլֆրուայէ և հրատարակելոյ ՚ի վերջոյ հատորոցն Մոնֆորտնի ¹ , ածել ՚ի ծանօթումն և ՚ի վայելս արևմտեայց , որոց և մեծամեծար հանդիսիւցանկալի է միշտ կատարել զյիշատակ տօնի հօրս մե .

1 Տես Յուլիոս Հայրենեաց Հայոց հատոր Բ . Էր . 56-61 :

րոյ 'ի սահմանս Նէապօլտոյ , նուիրական իւր եղելոյ
ժառանգութեամբ աջոյն և ընդ հովանեաւ նորին ա-
պաւինելովք Բենեդիկտեան անուանեալ կուսանօք :

Սակայն 'ի վերայ այսոցիկ ամենայնի բասս մեծ
համարիմք և զայս , զի 'ի լոյս ածի վերստին ներբողեան
սրբոյ հօրս և հօտապետիս պատեհաւ օծութեան նորոց
սրգւոցն 'ի խնամս և 'ի սէր իւրոյ հօտին , 'ի մշակու-
թիւն հնձոց աննիազ խայրեաց Քրիստոսի , քահանա-
յացելոց ասեմ երից հոգեհարազատաց 'ի իշ Դասուէ
դարաստիս Մխիթարայ , իբրև նշան բերկրապատար
խնդութեան և արձան յաւէրժ յիշատակի սիրոյ եղբայ-
րութեան և խրախոյս , 'ի կողմանէ դասակից եղբայ-
րակցաց առ երիցագոյն սիրելիս , մատնանիշ ցուցանե-
լով զճշմարիտն հետևող Քահանայապետին յաւիտենից՝
արեամբ արդեանց թաթաւուչ զհայրն հաւատոցս և
զերախտաշնորհն մեզ միշտ և պաշտպան զմեծն Գրի-
գորիոս :

ԵՐԱՆԵԼԻԻՅՆ

ՅՈՎՀԱՆՈՒ ՈՍԿԵՔԵՐԱՆԻ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻ

ՆԵՐՔՈՂԵԱՆ

ԱՍԱՅԵԱԼ ՅՈՂԱԳՍ ՎԱՐՈՒՅ ԵՒ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՍՐՔՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

ՀԱՅՈՑ ՄԵԵԱՅ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

Ի ԿՈԿԻՍՈՆ ՀԱՅՈՑ ՄԻՆՉ ՅԱՔՍՈՐԱՆՍ ԷՐ

Ի ԻՆԴՐՈՑ ՀԱՅԱԶԻՆ ՈՐՈՒՄՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԵՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՀԱՄԱԶԳԻՈՅ ՆՈՐԻՆ

ԳԻՈՍԿՈՐՈՍ ԱՆՈՒՆ ԿՈԶԵՑԵԼՈՅ

ԵՒ ԱՅԼ ԵՒՍ ՅՈԳՆԱԽՈՒՄՔ ԲԱԶՄՈՒԹԵԱՆ

ՈՐՔ ԺՈՂՈՎԵԱԼ ԷՒՆ ՅԱԽՈՒՐ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵԵԱՀՈՉԱԿ ՏՕՆԻ

ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ԼՈՒՍԱԽՈՐԶԻՆ ԱՐԵԻԵԼԵԱՆ ԱՇԻԱՐՀԻՆ

BEATI

JOHANNIS CHRYSOSTOMI

PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLITANI

ORATIO PANEGYRICA

DE VITA ET LABORIBUS

SANCTI GREGORII

PATRIARCHÆ MAJORIS ARMENIÆ

KOKISI ARMENIÆ URBE AB EO EXULANTE HABITA

ROGATU EPISCOPI ET DOCTORIS

EJUSDEM NATIONIS ET CONSANGUINEI

DIOSCORI NOMINE

ALIORUMQUE MULTORUM

QUI DIE FESTO CELEBERRIMO IPSIUS SANCTI

PARTIUM ORIENTALIUM ILLUMINATORIS

SIMUL CONVENERANT

Հրաշալի է մեզ տօնս այսօր և պայծառագոյն քան
զսովորականն շարագրութիւնս : Եւ զինչ իցէ պատ-
ճառ , կամ ո՞վ արգելք կոչնատէր բաղմահոյլ հանդի-
սիս . ո՞ այլ որ քան եթէ յոքներանեան հայրն մեր և
մեծ խոստովանողն , զորոյ այսօր կատարեմք զյիշա-
տակ . որ առ նորայն արիական քաջութեանցն պատ-
մութիւն՝ զմիտս և զխորհուրդս հանդերձ ամենայն ըզ-
գայարանօք մաքրեսցուք , թերեւս արժանի լինիցիմք
ընդունելով 'ի Հոգւոյն բան իմաստութեան մասնաւո-
րաբար՝ զերանելոյ հօրն պատմել զառաքինութիւն : Ոչ
նորա կարօտ գոլով մարդկայինս բարեբանութեան յա-
ռաւելութիւն ինչ պատուոյ և փառաց , այլ մեք մանա-
ւանդ կարօտիմք առ 'ի նմանէն բարեխօսութեան , որ
քան տակաւին եւս տաղաւարիմք 'ի մարմնի . որոյ ա-
ռիթ մխիթարութեան է և բարեբաննն միայն զբաղ-
մավիշտ նահատակն , այլ և նախանձաւոր եւս լինել
կարեւոր է հրեշտականման վարուց նորին առաքինու-
թեան , թէպէտեւ անկարելի գոլով ըստ համեմատու-
թեան : Ձի ո՞վ որ 'ի հոգեղինաց այնչափ անհանդուրժելի
կրից չարչարանաց տեսել կարասցէ . զոր ոչ և 'ի հարցն
առաջնոց նահապետացն , և կամ որք զկնի տնօրէնու-
թեան փրկչին՝ չարչարանաց նորա հետեցին ճգնաւորք

Mirum hodie hoc festum, et sublimius solito est nostræ orationis argumentum. Sed quis numerosi hujus conventus est causa, quis invitator, nisi beatissimus noster Pater, confessor magnus, cujus hodie memoriam celebramus? Mentis nostras et cogitationes, cum omnibus sensibus nostris ad disserendum de heroicis ejus virtutibus mundemus, ut a Spiritu Sancto peculiarem sapientiam ad beati Patris virtutes prædicandum assequi possimus. Humana laude ipse quidem opus non habet, qua aliquanto honorem gloriamque suam augeat, sed ejus deprecatione nos e contra indigemus, quibus adhuc in corpore degentibus magnum solamen est herosa, omnimodis tormentis exercuiatum, etiam tantummodo laudare, quibusque angelicæ ejus virtutes sunt imitandæ, quamvis eum æquare impossibile sit. Quis enim, inter mortales, tot molestias atque intolerabilia tormenta sustinere posset, quot a primis patribus patriarchis, confessoribus et martyribus nemo alius, ut ille, Salvatoris exemplum post incarnationem sequutus, huc usque pertulit? Laudum Patris nostri participes, alacri animo, pro viribus, orationem ingrediamur, cujusdam sapientis sententia: "Memoriæ

և վկայք . միայն ըստ կարողութեան մերում և յօժարական սիրոյ գովասանական հօրն կցորդութիւն բերելով մատիցուք 'ի բանս , ըստ ումնմն իմաստնոյ , եթէ Յիշատակ արդարոյ հանդերձ գովութեամբ . և 'ի գովութիւնս արդարոյ ցնծան ժողովուրդք . ոչ 'ի փառս ինչ առաւելլով նոցա , այլ բարեբանողացս մեզ բազում այսու ընձեռնն շահս :

Եւ արդ քանզի այսօր աստուածազգեաց հայրն մեր հոգեւոր , հովիւ և վկայ , յեղծանելի կենաց աստի յերջանիկն արդարեւ փոխադրեցաւ 'ի կեանս , ուր անպատում ուրախութիւնն է և անհպելի լոյսն , ուր բեւբք հրեշտակացն են և անդրանկացն բանակք , ուր առաքելոցն աթոռքն են և մարգարէիցն տեսարանքն , ուր զաւազանք նահապետացն են և պսակք մարտիրոսացն , ուր վերինն երուսաղէմ է և անսպառ խաղաղութիւնն , ուր ժողովք սրբոցն է և արդարոցն բնակութիւն : Բայց մեք զի՛նչ արասցուք այսքան թշուառքեր վշտօք չը՛ստատեալ . քանզի ոչ գտանիմք արժանաւոր , որով զարժանին գովութեան բարեբանեսցուք . և զի՛նչ ապաքէն լռեսցուք . և էր վասն հանդիսացաք յայսմ վայրի . այլ ասեմք եթէ վասն զի ոչ կարացաք բանի հաւասարել զմեծութիւն գործոյն , և նորին աղագաւ առաւել եւս պարտ և արժան էր խօսել . քանզի և այս 'ի մեծագունից գովութեանց է , ոչ կարել զառաւելութիւն իրին՝ բանի ցուցանել զուզական . զի յորժամ 'ի վեր քան զընութիւնս լինին ուղղութիւնքն , քաջայայտ իսկ է թէ անդր քան զմարդկային մտածութիւնս վերաւաճանան գովասանութիւնքն : Բայց ոչ առնէ անտես երանելիս զմեք , և ոչ 'ի բաց մերժէ զաղքատիմաց մերս բան . այլ ըստ նմանութեան փրկչին հասարակաց զսակաւագոյն ընծայս որ 'ի մէնջ , մեծ իմն համարի , և բիրապատիկ փոխարէնս ընդ փոքունցն հատուցանէ . քանզի ոչ առ առաւելութիւն իրացն , այլ ոռ առաստութիւն մտացն եւեթ հայի . վասն որոյ թէպէտեւ յոյժ նուազագոյնք են մերքս , սակայն յորոց ճոխս նամբս՝ առատ մատուցանեմք . զի և Աստուծոյ սիրելիքն ըստ կարողութեան պահանջեն : Նա և այսու առաւել

justi honor tribuatur ». Laudibus justii gaudent populi, nihil ipsius gloriæ addentes, sed sibi laudantibus permagnam utilitatem comparantes.

Et quidem hodie divus noster spiritualis pater, pastor et martyr, ex hac corruptibili vita in vitam vere beatam translatus est; ubi ineffabilis est lætitia et lux inaccessa, ubi innumeri angeli et electorum chorus, ubi apostolorum sunt sedes et prophetæ adstant, ubi patriarcharum insignia et martyrum gloria, ubi excelsa est Jerusalem et pax infinita, ubi Ecclesia sanctorum et habitatio justorum. Sed quid nobis agendum, qui tot angustiis et ærumnis premimur, neque digni sumus ut dignum laude prosequamur laudibus? Quid igitur? tacebimusne? Quare ergo in hunc locum convenimus? Si magnitudinem argumenti nostro sermone æquare nequimus, eo magis nos loqui oportet, quia laus maxima erit palam facere argumenti sublimitati sermonem parem non esse. Nam, quum virtutes sint supra naturam, patet laudes ipsas cogitationes hominum transcendere. Sed nos Beatus noster haud negligit et misera nostra verba non rejicit. Immo Salvatoris omnium vestigiis inhærendo miserum nostrum donum magni facit et pro paucis multa rependit, quia non rerum magnitudinis sed mentis alacritatis rationem habet, idcirco quamvis oblationes nostræ tenuissimæ sint, tamen copiose ex iis quæ possidemus offerimus, quia Deo dilecti ea tantum opera ab hominibus postulant, quæ cujusque viribus congruentia sunt. Atque Ejus magnus animus magis cognoscitur ex eo quod miserum donum infirmi et variis calamitatibus afflictati hominis non recusat, sed nostra laudis verba quibus minime indiget excipiendo, nos hujuscemodi operibus, quibus maxime egemus et quibus destituti sumus, remunerat.

եւս ճանաչի հանդէս մեծախոհութեան սորա, ոչ 'ի բայ մերժել զգուղնաքեայ ընծայաբերութիւնս 'ի տկար մարմնոյ և բազմադիմի վշտօք պաշարեալ անձնէ, այլ ընկալեալ 'ի մէջ զգովասանութեանս բան, որում ոչ երբէք կարօտանայ, հատուցանէ փոխարէնս զործովք որոց յոյժ մանաւանդ կարօտիմք և պիտոյանամք:

Բեր այսուհետեւ զխոստամանն հատուցուք սոկոսիս, սկիզբն առաջակայիս առնելով բանի. բայց ոչ զիտեմ եթէ զորս յուղղութեանց առնն յիշատակեցից: Զարիակա՛ն մրցումն յասպարիզին, եթէ զարեան չափ ժուժկալութիւնն զանազան տանջանօք. զընթացս նա հատակութեանն, եթէ զբազմամեայ համբերութիւնն անբերելի նեղութեանցն 'ի խոր վիրապին. զառաքելակա՛ն քարոզութիւնն, եթէ զչնորհս մարգարէութեանն. զհովուակա՛ն վերակացութիւնն, եթէ զանմարմնապէս յանապատի ճգնութիւնն: Քանզի յամենայնի մեծախորհուրդ է այրն, յամենայնի քաջահաճոյ, յամենայնի առաքինի, յամենայնի ընտիր, յամենայնի համբերող, իբրեւ արձան անխախտելի, իբրեւ աշտարակ անպարտելի ընդդէմ հնարից սատանայի:

Սակայն 'ի սկզբանց անտի պարտ և արժան է բուռն հարկանել բանիս. յորո՞ց արդեւք. յայտ իսկ է եթէ 'ի կոչմանէ Հոգւոյն շնորհաց, առաջնորդելով նմա 'ի մանկական տիոց անտի 'ի հաւատոյն ճշմարտութիւն. քանզի նմանապէս յայսմիկ լինել ինձ թուի երջանիկ հայրս մեր՝ մեծին նահապետին և աստուածահօրն Աբրահամու. զի որպէս առ նա հրաման հասեալ յԱստուծոյ, ելանել յաշխարհէն հայրենի և յանհաւատութեան ազգէն, սոյնօրինակ և երանելիս այս իբր կոչմամբ Աստուծոյ ելանելով 'ի խաւարէն կռապաշտութեան աշխարհէն, մտանէր յարդարեւ երկիրն աւետեաց, ուր մեծազոյն պատուիրանացն ֆրիստոսի հընչէին ձայնք, ուր յայտնապէս փրկականն քարոզէր աւետարան, յորում տեղով վարժեալ իսկ լինէր 'ի դաստիարակութիւն տնօրինական խորհրդոցն ֆրիստոսի, վերահասու լինելով 'ի դոյզն ժամանակի: Յետ այսր զարձեալ անտեսութեան խորհուրդ, և դարձեալ վերըս.

Nunc igitur debitum promissionis nostræ solvamus, præsentem hunc sermonem ingredientes, sed quænam inter ejus virtutes describenda sit nescimus. An strenua pugna in circo, aut constantia in variis tormentis usque ad sanguinem? An martyrii ratio, aut intolerabilis angoris patientia per multos annos in alta fovea? An apostolica prædicatio, aut dona prophetiæ? An cura pastoralis aut austeritas, more incorporeæ creaturæ, in deserto? Quia in his omnibus vir sapientissimus et amabilissimus fuit, virtute summopere præditus, in omnibus clarus, in omnibus patiens, veluti statua inconcussa, veluti turris invincibilis contra dæmonis conatus.

Verum a primordiis sermo ordiendus est; quibusne? Profecto a vocatione gratiæ Sancti Spiritus, qui eum a prima ætate veram docuit religionem. Quia beatum Patrem nostrum, similem esse puto magno patriarchæ patrique Dei Abraham: eo quod sicut Abraham præceptum est a Deo, ut de patria terra, et natione infideli discederet, pariter etiam hic beatus vir, quasi a Deo vocatus, regione idololatra egressus, in veram promissionis terram ingrediebatur, ubi verba præceptorum Christi late diffusa erant, ubi aperte salutare evangelium prædicabatur, quo in loco is operam dabat mysteriis providentiæ Christi discendis, quæ brevi tempore didicit. Postea etiam aliud mysterium providentiæ editur, ipse iterum a Deo vocatur, ut se conferat illuc, ubi necesse erat ut cursum conficeret, fidem servaret et, secundum promissionem, pater multarum gentium fieret, variis tormentis et afflictionibus proba-

տին անդրէն կոչումն , ուր հանգերձեալ էր զընթացսն կատարել և զհաւատոն պահել , և լինել հայր ազգաց բազմաց՝ ըստ խոստացելումն , ազգի ազգի չարչարանօք և ճգնութեամբ . զի Ոչ քաղաք թաքչի որ 'ի վերայ լե-
րինն , և ոչ լուցեալ ճրագ մնի ընդ գրուանաւ , այլ 'ի վերայ աշտանակի , զի լոյս տայցէ ամենեցուն . սոյնպէս և սորայս և իբր և անուն պայծառագոյն քան զարե-
գակն , յորմէ ոչինչ արգելու զմեզ :

Նախ յայտ առնել զանուանակոչութիւն երանել-
լոյս , զի 'ի կոչմանէ անտի ծանխոյք երկնային զքա-
ղաքավարութիւն սորա , և առաքինասէր վարուք ան-
մարմնացն գոլ համեմատ : Գրիգորիոս հակող առաքի-
նութեամբ , արդարութեան օրինակ , Գրիստոսի ար-
ժանաւոր պսակաւոր , յասպարիզի ճգնութեան հոչա-
կաւոր , մեծ խոստովանող նորին և վկայ , գեղեցիկ
գործարան Հոգւոյն Աստուծոյ , քահանայից գաղափար ,
հովուապետաց նկարագիր . երկնային զօրաց քաղա-
քակից , մարտիրոսաց պարծանք , առաքելոց լումն ,
մարմնաւոր հրեշտակ յերկրի : Գրիգորիոս որ գեղեց-
կապէս զոտս մտացն 'ի վերայ անշարժ վիմին հաւատոյ
հաստատելով փութայր յերկինս բարձրանալ , զի անմի-
ջոց զանդանօր լուսաւորութիւնն տեսանիցէ պայծա-
ռագոյն աչօք , զոր և տեսանէր իսկ հանապաղ մաքուր
մաօք ընդ Դաւթայ զՏէր փառաց ընդ ալմէ իւրմէ , ո-
րով յերկրիմի վշտացն հեղեղատէ ոչ շարժէր , 'ի բա-
նաւորագունիցն ասեմ՝ մարդկան և գիւաց : Գրիգորիոս
որ 'ի մէգ աստուածային շնորհացն հպեալ մտանէր ,
իբրեւ զՄովսէսն այն 'ի լերինն , ուստի ոչ ձեռամբ ,
այլ յայտնութեամբ տեսլեանն 'ի սրտին գործարանի
հոգւոյն մատամբ զտախտական գործեալ ընդունէր , և
զժողովուրդ իւր սեպհական՝ հրաշիցն գործովք օրինա-
գրէր . և 'ի խաւարէ բազմաստուած կռապաշտութեան
արտաքս հանել , ոչ յերկիր ժառանգութեան որպէս
Յեսու Նաւեայ , այլ յերկինս առաջնորդեալ ածէր յա-
ջողակի : Գրիգորիոս որ զբարեպաշտութիւն ճշմարիտ
հաւատոյն առաջի բռնաւոր արքային քարոզէր համար-
ձակութեամբ , և ոչ զանգիտեալ զարհուրէր առ 'ի նմա-

tus: et quoniam " Non potest civitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum ut luceat omnibus, " opera nomenque illius fulgent magis quam sol, qui ab omnibus sine ullo impedimento cernitur.

Primum de hujus Sancti nomine loquendum est; ut ipso nomine cœlestem ejus vitam et virtutem incorporeis (spiritibus) similem perspiciamus. Gregorius virtute vigilans, justitiæ exemplar, merito a Christo coronatus, stadio mortificationis insignis, magnus confessor et martyr, instrumentum pulchrum Spiritus Dei, sacerdotum typus, pontificum specimen, militiarum cœlestium concivis, martyrum gloriatio, apostolorum collegio additamentum, in terra angelus corpore indutus. Gregorius, mente sua immobili fidei petræ innitens, ad cœlum ascendere properabat, ut ibi clario- re oculo lucem spatio non circumscriptam conspiceret, quam etiam in terra (degens) cum David pura mente videbat, id est Dominum gloriæ ad dexteram Patris sedentem, quo intuitu, duplici periculorum tor- rente, tormentorum scilicet hominumque rationalium et dæmonum, non quatiebatur. Gregorius, nubi gratiæ divinæ appropinquans, eam ingrediebatur, Moisi simi- lis in monte, ibi tabulas accipiebat non manu scri- ptas sed per visionem in corde, intuitu animæ suæ; et suum populum miraculis regebat, eumque polythei- sticæ idololatriæ tenebris liberabat, non ut in terram promissionis, veluti Josue filius Nun, sed ut feliciter in cœlum duceret. Gregorius libere sanctitatem veræ fidei coram rege tyranno prædicabat, neque eum time- bat. Gregorius pulchritudines hujus mundi et mol- litias hujus vitæ veluti immunditias existimabat, easque recusabat, et militiam hujus terræ deserens, ad meliora tendens, Christum sequebatur. Gregorius se dignum

նէն : Գրիգորիոս որ զվայելչութիւն աշխարհիս այսորիկ
 և զկենցաղական հեշտութիւնս կղկղանս համարելով
 առ ոտն հարկանէր, և զերկրայինս թողլով զինաւորու-
 թիւն՝ լաւագունացն բունն հարեալ Քրիստոսի հե-
 տեւէր : Գրիգորիոս որ նախապետութեան շնորհի ար-
 ժանացեալ, մարդարէական հոգւոյն ակամբ գուշակէր
 զհանդերձեալսն, և առաքելական աշտիճանի վիճա-
 կեալ, անթիւ բաղմութիւն անձանց ընտրելոց ընծայէր
 Աստուծոյ . ուստի ազբւեր շնորհաց Հոգւոյն Սրբոյ յայ-
 տնեցաւ անդանօր բղխեալ առ 'ի նմանէ : Գրիգորիոս
 որ զօծումն քահանայապետութեանն ոչ 'ի մարդկանէ
 և ոչ 'ի ձեռն մարդոյ, այլ 'ի վերին տեսչութենէն և 'ի
 Հոգւոյն յայանութենէ ըստ Պաւղոսի կոչեցեալ ընկա-
 լաւ : Գրիգորիոս որ 'ի մրցումն հոգեւորական մարտին
 ճգնէր միանձնական վարուք ընդդէմ հակառակասէր
 թշնամոյն հանապազօր մեռանելով աշխարհի աղօ-
 թիւք և պահովք և զանազան առաքինութեամբք վասն
 սիրոյն Քրիստոսի . յազազս որոյ սերովբէիցն կցոր-
 դեալ զերեքսրբեանն 'ի բարձունս մատուցանէ միշտ
 զօրհնութիւնս Աստուծոյ :

Եւ զի եւս երկարապատում արարից զբանս . քան-
 զի յորժամ զմտաւ ածեմ զանհանդուրժելի տանջանս
 սրբոյն, դողումն և սարսափումն ընդունի զմիտս իմ .
 զիարգ մահկանացու գորով բնութեամբ և եղծանելի
 զայնչափ չարչարանս բերէր 'ի մարմնի . վասն զի թէ-
 պէտ և ընկալան զտանջանս իւրաքանչիւր որ 'ի սրբոյն
 առաջնոց, այլ փոքու ինչ ժամանակաւ և նուազունք :
 Սղոցեցաւ Եսայիաս՝ այլ 'ի միում վայրկենի, գլխատե-
 ցաւ Յովհաննէս՝ այլ 'ի քթթել ական, քարկոծեցաւ
 Ստեփանոս՝ այլ առ ժամայն իսկ . խաչեցաւ Պետրոս՝
 այլ արագ կատարմամբ, սպանաւ և Պաւղոս գլխա-
 տեալ, այլ 'ի նմին ժամու . չարչարեցան մարտիրոսքն
 պէսպէս հնարիւք, բայց ոչ ամենեքեան միով օրինա-
 կաւ, այլ զանազանապէս ըստ պատահման ժամանա-
 կին և հնարից բռնաւորացն : Իսկ սքանչելիս այս վկայ
 և հայր, անզր քան զմիտս և զխորհուրդս մարդկան
 վերամբառնայ հրաշիւք, վասն զի զամենայն տեսակս

gratia patriarcharum reddebat, visu prophetico animæ res futuras prænuntiabat, ad apostolatus officium electus, Deo innumeram multitudinem electorum offerebat, et ideo fons donorum Sancti Spiritus ab eo oriri visa est. Gregorius pontificalem unctionem, non ab homine neque per hominem accepit, sed revera, uti Paulus, divina Providentia et Spiritus Sancti revelatione vocatus est. Gregorius in pugnis spiritualis belli, vita contemplativa contra insidiosum hostem certabat, quum ob amorem Christi, precibus jejuniis et plurimis aliis virtutibus huic mundo in perpetuum mortuus esset; quapropter, Seraphinis consociatus, perpetuo Deo in cælis hymnum Trisagium offert.

Cur autem de his plura verba faciam? nam quum intolerabiles hujus Sancti cruciatus perpendo, mens mea contremiscit, stupensque modum miratur quo, mortali quum esset et dissolubili natura, tot tormenta in suo corpore sustinuit. Primis enim temporibus unusquisque sanctorum, quamvis magna tormenta, tamen brevi temporis spatio, neque tantæ asperitatis passus est. Isaias sectus est sed uno momento; decollatus Johannes sed uno ictu oculi; lapidatus Stephanus sed sine mora; crucifixus Petrus sed cito; Paulus capitis obruncatione mortuus est, sed e vestigio. Cruciatu multiplices martyres toleraverunt, non eadem autem ratione sed diversa, pro temporis et tyrannorum more. Itaque admirabilis hic confessor et Pater, humanam mentem et cogitationes transcendit et prodigiose superat, nam universæ tormentorum species, quibus omnes alii affecti sunt, magno animo, veluti si de alieno

չարչարանաց զոր ամենեքեան ընկալան , իրրե յօտա-
րի ուրուք մարմնի յանձն իւր բերէր քաջութեամբ . ան-
գիտանայր ուրեմն զընութեանն կիրս . ցանկայր ելա-
նել 'ի մարմնոյն և լինել ընդ ֆրիստոսի : Ո՛վ աստուա-
ծասէր անձինն , ո՛վ քաջ նահատակին անփոխազրելի
բարուցն , ո՛վ ջերմեռանդն հաւատոյն և առ ֆրիստոս
կատարեալ սիրոյն :

Սմա յօժարեսցուք նմանող լինել , ո՛վ սիրելիք ,
ըստ Պաւղոսի թէ նմանողք ինձ եղերուք , որպէս և ես
ֆրիստոսի : Սմա հետեւեսցուք յօթեմական վերին ըստ
առաքինութեան ընթացից , անտես առնելով ընդ նմին
զկարծեցեալ պայծառութիւնն , զանցաւոր վայելս և
զառժամանակեայ զփառս , անեղծելի փառացն փա-
փազեսցուք , անթաւամ պսակին , անվախճան արքա-
յութեան , հրեշտակացն պարակցութեան , երրորդու-
թեանն ընակցութեան . գիտելով զի ոչ ունի աղցաւոր
կեանս այսորիկ ընաւորական յինքեան բարութիւնս .
բայց միայն արտասուս , տառապանս , թշուառութիւնս ,
վիշտս , ցաւս , ախտաժեստութիւնս , նեղութիւն , անձ-
կութիւն , հիւանդութիւն , ծերութիւն , մեղս ազգի
ազգիս , և մահ 'ի կատարածի : Սոյքան և սոյնպիսի
գիւրավատնելի ծանուցեալ զկենցաղս զայս երանելի
հայրս մեր , վասն որոյ նուիրեաց զանձն իւր պատարագ
Աստուծոյ , զհետ ընթացաւ չարչարանօք խաչին ֆրիս-
տոսի . գիտէր արդեւք ըստ մեծին Պաւղոսի , թէ Ոչ են
արժանի չարչարանք յայժմեան ժամանակիս՝ հանդեր-
ձեւոց փառացն որ յայտնելոց են 'ի մեզ :

Ս.Ղ գիտեմ , ո՛վ սիրելիք , զի ցանկայ իւրուքան-
չիւր որ 'ի ձէնձ կցորդ լինել չարչարանաց նորին , զի և
պատրաստեալ պսակացն որ 'ի Տեառնէ հաղորդ գտա-
նիցի . բայց զի չեւ է ժամանակ մարտիրոսութեան , և
ոչ են այժմ ընթացք յասպարիզի նահատակութեան ,
վհատիցիք արդեւք : Սակայն մի յաղագս այսորիկ
տրտմեսձիք անյուսութեամբ . զի թէպէտեւ նոցայն ան-
ձեռնարկելի է յայժմուս , այլ կրթեցէք զանձինս ըստ
ժամանակիս նահատակութեան : Արհամարհեաց նա
զբովանդակ կեանս , արհամարհեցէք և զուք զոնէ

corpore ageretur, perferebat. Num humanæ naturæ cupiditates ignorabat? Exire de corpore et cum Christo esse cupiebat. Heu vere theophilus vir! Heu immutabilis mens strenui athletæ! Heu viva ejus fides et perfectus amor in Christo!

Similes ei fieri cupiamus, o dilectissimi, prout Paulus dicit: « Imitatores mei estote sicut et ego Christi ». Hunc in cœlestes mansiones, virtutis via, sequamur, ejus ad exemplum, apparentem magnificentiam, precarium gaudium et instabilem gloriam contemnentes, ad indeficientem gloriam et immortalem coronam, æternum paradysum, chorum angelorum et Sanctissimæ Trinitatis contubernium aspiremus; quum nobis perspectum sit, hanc sollicitam vitam nullam veram felicitatem in se habere, sed lacrymas, angustias, calamitates, dolores, miserias, molestias, anxietates, morbos, senectam, multiplicia peccata et postremo mortem. Quum talem tamque variabilem hanc vitam noster Pater esse cognosceret, se Deo obtulit in holocaustum, et crucem Christi in tormentis sequutus est; pro certo enim sciebat, ut Paulus dicit: « Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis ».

At ego scio, dilecti, unumquemque vestrum tormentorum ejus participem esse cupere, ut coronas a Domino paratas accipiat; quum autem ista non sint martyrii tempora, neque arena adsit ubi virtus probetur, num animum amittetis? His de causis cavete ne desperatione contristemini. Quum ipsorum martyrum tormenta nunc locum habere non possint, vos virtutibus probate, quæ modo exercenda sunt. Ille hanc vitam omnino sprexit, vos hujus vitæ delicias saltem ex parte contemnite; ille dedit se flammis, vos ignem

մասնաւորաբար զիրախութիւն սորա . մասնեաց նա զանձն հրոյ , շիջուցէք և դուք յանձանց զհուր ցանկութեան . եհեղ նա զարիւն , և դուք զարտասուս առաջի Տեառն , ընդ նմին և զաւելորդս գոյիցն 'ի ձեռս ազքատացն . կոխեաց նա զկայծակունս բոցոյն , շիջուցէք և դուք առ 'ի ձէնջ զբոց բարկութեան . համբեր նա յետ բազում նեղութեանց՝ մահաշունչ գազանացն կենակցութեան 'ի խոր վիրապի անդ , համբերեցէք և դուք փորձանաց աշխարհածուփ կենացս առանց կարճ մտութեան . Մի էքանիր 'ի խրատու Տեառն , ուսուցանէ իմաստունն . և Գաւիթ երանէ զմարդ խրատեալ 'ի Տեառնէ . ընդ այսոսիկ և առաքելական բանն երանի տայ ոյք համբերենն փորձանաց , Զի թէ ընտիր եւս գտանիցի , ասէ , առցէ զպսակն կենաց 'ի Տեառնէ :

Յիշեցէք և զհամբերութիւնն սորին յանդնգային վիրապի անդ , որքան զառնաբեր վշտօք առլցեալ էր : Բայց որովհետեւ զվտանգաւոր զայն տեղի յիշեցէք , պարտ է մեզ սակաւ ինչ բանիւք զեղբերել անդանօր , եթէ հաճոյ թուիցի , և քննել մտօք թէ որպիսի արդեւք լինէին սրբոյն կեանք 'ի մէջ այնչափ մահաբեր գազանացն բնակելով . որքան խորհուրդ բարեաց , և զինչ դործ : Երթիցուք այսուհետեւ յառեսցուք հոգւոյ աւկամբ առ երանելին , թերեւս կարասցուք շահել ինչ 'ի նմանէն , և իմանալ փոքր 'ի շատէ զժուժկալութիւն նորա և զանմարմնական վարսն , զանտանելի առաքինութիւնն , զանդադար աղօթսն , զանհանգիստ տքնութիւնն , զանվախճան հսկումն , զանխախտելի հաւատսն , զանխղելի յոյսն , զարտասուագոչ պաղատանսն , զանախտական մաղթանսն , զանկերակրելի անմարմնոց նմանեալ կեանսն , քանզի անմարմնոյ արդարեւ երեւէր քաղաքավարութիւն արդարոյն , անվաստակելի սեղանն , առանց երկոց կերակուրն , յոյժ ախորժական եւս էր նմա և անապատական լուծիւնն , որպէս փափագէր պարապել միշտ երկնային տեսութեանցն , ստանալ թեւս իբրեւ զաղանուոյ և հեռանալ գաղարեւ յանապատի : Տրտմութիւն ոչ էր նորա այլ ինչ , քան եթէ անկատար մնալ յասպարիղի անդ .

concupiscentiæ in vobismetipsis extinguite; ille suum sanguinem sparsit, vos lacrymas coram Domino fundite; et simul quod superest bonorum in manus pauperum tradite; ille flammaram scintillas calcavit, vos iræ flammam opprimite; ille tot laboribus exantlatis, societatem ferocium belluarum in profunda caverna toleravit, vos mundanas vitæ tentationes sine desperatione sustinete. Sapiens hortatur, ne a Deo admoniti animo deficiatis, et David beatum declarat hominem quem Deus admonet; pariterque Apostolus beatos appellat eos qui tentationes sustinent, quum dicit: "Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam quum probatus fuerit, accipiet a Domino coronam vitæ".

In mentem revocate etiam Sancti patientiam in profunda abysson, et quo acerbo dolore ibi opprimebatur. Sed, quia de eo periculoso loco mentionem fecimus, nobis, paucis verbis, si vobis placet, de eodem loqui opus est, et mente examinare quænam ejus Sancti vita esset, quum inter letiferas belluas habitaret, et quot bonas cogitationes suo animo voveret, et quot bona opera faceret. Nunc igitur mentis oculos ad Sanctum convertamus, et fortasse aliquid adjumenti ab eo accipere, et ex parte saltem constantiam et vitam spiritualem, virtutem excellentem, continuas orationes, perpetuam vigilantiam, vigiliass assiduas, fidem inconcussam, firmam spem, preces cum lacrymis et clamore, supplicationes purissimas, vitam cibo carentem, (spiritibus) incorporeis similem, intelligere nobis dabitur, quia hujus Sancti vita angeli videbatur: mensa (erat) sine labore, et cibus sine cura, jucundum ei deserti erat silentium, visionibus cœlestibus delectari semper cupiebat, pennas habere ut columbæ et ab aliis segregatus in solitudine manere. Hoc tantum dolebat, quod infecto certamine, stadio discederet. Integra ejus vita probationum cursus fuit; quotidie prælium gerens adversus principes et potestates mundi, rectores te-

Նահատակութեան . սակայն բովանդակ նորայն կեանք հանդէս էր վկայութեան , հանապազօր պատերազմելով ընդ պետութիւնս և ընդ իշխանութիւնս աշխարհակալի խաւարիս , նմա արդարեւ աշխարհ 'ի խաչ ելեալ էր , և նա աշխարհի , ըստ Առաքելոյ , 'ի ջանս և 'ի վաստակս , 'ի քաղց և 'ի ծարաւ , 'ի պահս և 'ի տքնութիւն , 'ի ցուրտ և 'ի մերկութիւն :

Այլ ո՞վ բաւական իցէ բանիւ պատմել զանտանելի ճգնութիւն երանելոյն , կամ՝ օրինակաւ ցուցանել զանհանգուրժելի նեղութիւն նորա . որ 'ի մէջ իժից և քարբից ունէր զբնակութիւնն , ուր ոչ խօսակից որ մերձ , ոչ վշտակից , ոչ բարեկամ , ոչ օգնական , ոչ սիրովիչ , ոչ սպասաւոր . այլ տեւէր մեծաւ ժուժկալութեամբ իբրեւ կենդանոյն եղեալ 'ի գերեզմանի , անյարկ , անծածկոյթ , զայնչափ ժամանակս 'ի զիշերի և 'ի տունջեան՝ 'ի տապոյ ամարանոյ և սառնամանեաց ձմերանոյն . քանզի աստուածամուխ էր այրն , ամենիմաստ զիտութեամբ Հոգւոյն շնորհաց առլցեալ , մտայն աչօք պայծառագոյն , հոգւոյն մաքրեալ , յաշխարհական զբաղանաց հեռացեալ , ըզհանդերձեալսն միայն նկատէր , զսպագոյսն առաջի աչաց տեսանէր , խրախուսէր տէրունական խրատուն , զօրանայր աստուածեղէն բանիւն . Յաշխարհի , ասէ , նեղութիւն ունիցիք , այլ քաջալերեցարուք զի ես յաղթեցի աշխարհի : Յիշէր ուրեմն և զառաքելականն բան , զի թէ և Արտաքին մարդս մեր ապականի , ասէ , այլ ներքինն նորոզի օր ըստ օրէ . զի այժմու յաճախութիւնն նեղութեանս՝ զյաւիտենական փառսն զործէ 'ի մեզ : Սաղմոսէր և ընդ Դաւթայ . Համբերելով համբերի Տեառն և լուաւ աղօթից իմոց . հան զիս 'ի զբոյ տառապանաց 'ի կաւոյ և 'ի տղմոյ . և թէ , Ե՛րբ եկից երեւեցայց երեսացդ Աստուծոյ . քանզի խանդակաթ սիրով եմ ես . ցոյց ինձ , ասէ , զերեսս քո , և լսելի արա ինձ զձայն քո , զի ձայն քո քաղցր է և տեսութիւն քո զեղեցիկ . զհետ հոտոյ իւղոց քոց ընթացայց : Այսպիսի ուրեմն բարբառէր հանապազ , այսպիսի աղօթիւք պաղատէր երանելին Գրիգոր , յայսպիւ-

nebrarum harum, et similis Apostolo: " Illi vere mundus crucifixus erat, et ille mundo, in labore et ærumna, in fame et siti, in jejuniis, vigiliis, in frigore et nuditate ».

Sed quis poterit verbo narrare intolerabilem austeritatem Sancti, aut, ad exemplum, non ferendam afflictionem ejus describere? qui inter aspides et basiliscos habitabat, ubi nemo aderat, qui cum eo conversaretur, nullus amicus qui condoleret, auxiliator, consiliator, famulus nullus: omnia autem magna patientia sustinebat, uti vivus in sepulcro conditus, sine tecto, sine receptaculo, æstivo ardore et algoribus hibernis, diu noctuque tanto temporis spatio. Quia erat vir conjunctissimus Deo, in sublimissima scientia donorum Spiritus Dei admodum versatus, oculis mentis perspicax, anima pura, negotiis profanis alienus, et futura tantum cogitabat eaque ante oculos videbat, monitis Domini animum sumebat, roborabatur verbo divino: " In mundo, ait, pressuram habebitis sed confidite, ego vici mundum ». Recordabatur autem verbum apostolicum: " Sed licet is, ait, qui foris est, noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est renovatur de die in diem. Quoniam multiplices pœnæ in præsentem gloriam æternam in nobis operantur ». Psallebat etiam cum David: " Expectans expectavi Dominum et exaudivit preces meas: eduxit me de lacu miseræ et de luto fæcis »; et, " Quando veniam et apparebo ante faciem Dei, quia amore langueo; ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, et facies tua decora, post te curram in odorem unguentorum tuorum ». Hoc modo ergo loquebatur semper, talibus orationibus beatus Gregorius implorabat, talibus supplicationibus flectebat clementissimam misericordiam Dei, quum gregem suum errantem pastor bonus adiret,

սի մտղթանս խոնարհեցուցանէր զամենողորմ գլխու-
թիւնն Աստուծոյ, մինչեւ յայց եւ հովիւն քաջ մտու-
րեալ հօտի իւրոյ, այն որ կամի զամենայն մարդիկ զի
կեցցեն և 'ի գիտութիւն ճշմարտութեան եկեսցեն ա-
մենեքեան: Եւ այցելութեանն օրինակ էր այսպիսի:

Կոյս ոմն գեղեցկութեամբ հռչակեալ Հովիսիմէ
անուն, յարեւմտից արեգակն ծագեալ արեւելեան աշ-
խարհին հանդերձ լուսափայլ աստեղօքն որ ընդ նմա-
կուսանաց վայելչութիւնն, մարտիրոսաց պարծանքն,
հրեշտակաց զուարճացուցիչն, դիւաց ահարկուն, երկ-
նաւոր փեսային հարսնացեալն, Աստուծոյ ինքնանուէր
ընծայն, սրբութեան սիրողն, ամենամաքուր խոր-
հուրդն, առաքինասէր հոգին, արիական պատերազ-
մողն, հակառակամարտիցն յաղթողն, պայծառագոյն
չառակեղն, քաջատոհմիկ ոստն, պտղաբեր ձիթենին,
նախանձելի վարքն, պարկեշտութեան օրինակն, ա-
րեւմտից նորաբոյս ծաղիկն, արեւելից զարդարիչն,
վայելչագեղ տիպն, աստուածատեսակագոյն միտքն,
ազամանդեայ պնդութիւնն, որ զանբաւ զօրութիւն
սկայազին բռնաւորին 'ի պարտութիւն դարձուցանէր
իբրեւ զտղայ. վասն որոյ երգէ աստուածայինն Գա-
ւիթ. Ամենայն փառք զստեր թագաւորի 'ի ներքուստ
և վերջաւորս յօսկեհօւռն պաճուճեալ: Զի ոչ և վասն
իմաստախոհ նորուն դայեկի Գայիանէ առայցից, ող-
ջախօհութեանց մօրն, աստուածահաճոյ դաստիարա-
կին, ամենիմաստ ուսուցչին, պնդագոյն հոգւոյն, ան-
փոխադրելի խրատուն. որ ոչ յաղթէր 'ի փաղտքչա-
կան պատրանաց բռնաւորին, այլ շուրջ փարէր, պա-
ղատէր բանիւք, մարդէր առ 'ի յաղթութիւն, զօրա-
նալ քաջալերէր. Ո՛վ գեղեցիկդ ինձ, ասելով, սնոտի
է կենցաղս, ստուերք են խոստացեալքդ, ունայնու-
թիւն են պատրանքն, ժուժկալեա փղքը միւս եւս,
զօրացիր 'ի սէրն Աստուծոյ. բարիօք է անմահ փե-
ռային հարսնանալ, լաւագոյն ընդ իմաստուն կուսանան
մտանել յառագաստն երկնային: Այսպիսի խանդա-
ղատական բանիւք յորդորէ զկոյսն՝ անխոնարհելի
զմտացն գիտաւորութիւն ունելով ուս Աստուած մին-

qui omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire. Atque ejus visitationis hæc ratio fuit.

Virgo quædam, cui nomen Rypsime, celebris pulchritudine, ab Occidente (uti) sol orientalis regionis exurgens, simul cum fulgentibus astris, decus virginum, gloria martyrum, delictum angelorum, dæmonum terror, nupta cœlesti sponso, se dono Deo offerens, sanctitatis amans, intellectus purissimus, anima avida virtutis, strenua bellatrix, victrix adversariorum, illustris surculus, ramus nobili genere, olea fructifera, vita desiderabilis, exemplum honestatis, flos novellus Occidentis, ornamentum Orientis, imago speciosa, mens Deo similis, constantia adamantina, immensam fortitudinem gigantæi tyranni veluti pueri expugnabat; de qua canit divus David: "Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis, circumamicta varietatibus". Cur non loquar etiam de sapiente ejus moderatrice Gajane, matre continentiæ, educatrice Deo accepta, prudentissima magistra, animo forti, sapientia immutabili? quæ invicta blandis insidiis tyranni obsistebat et amplectebatur eam, obsecrabat eam verbis, exercebat ad victoriam, hortabatur ut animum sumeret, dicens: "O pulchra mea, futilis est hæc vita, hujusmodi promissa umbræ sunt, oblectamenta sunt vanitates, habe patientiam adhuc paullisper, vires auge amore Dei; bene est nubere sponso immortalis, melius cum virginibus sapientibus cœlestem thalamum ingredi". His benevolis verbis hortatur virginem, ut usque ad finem mentis consilium inflexibile ad Deum dirigat: et hoc modo strenue pugnando, et martyrii cursu confecto omnes in Christo requiescebant.

չեւ ցկատարումն . որովք արիաբար ճգնութեամբ և վկայական հանդիսիւ կատարէին ամենեքեան 'ի ֆրիստու :

Եւ զինչ յեա այսորիկ . պատուհասեալ լինէր բռնաւորն հանդերձ զորք զժնդակագոյն հարուածովք . քանզի փոփոխեալ լինելով 'ի մարդկային բնութենէն 'ի կերպարանա խողի, որպէս երբեմն արքայն Ասորեստանեսոյց 'ի ձեռն Գանիելի, ոչ օրինակաւ՝ այլ արդեամբք, ոչ առասպելով՝ այլ ճշմարտութեամբ, զազրալի տեսեամբ, սղորմելի կերպարանաւ, յանդուզն ժպիրհ, դիւական, մոլեկանաց նմանեալ, իրբեւ զկինճ վայրենի յանտառի բնակելով որպէս զնոսա 'ի մէջ նոցին . արգարեւ 'ի պատուի էր և ոչ իմացաւ այլ հաւասարեաց անանոց անմտից : Այսպէս պատուհասէ Աստուած՝ որք հակառակ նմին յանդգնին . այսպիսի հարուածովք խոյտառակէ զանհնազանդսն պատուիրանաց իւրոց :

Այժմ ո՛ր է քո թագաւորական բարձրայօնութիւն, ո՛ր հպարտութիւն, ո՛ր խրոխտալի ամբարհաւածութիւնն, ո՛ր գերապատիւ ակթոն, ո՛ր թագն արքայական, ո՛ր ոսկեհուն բազմականքն, ո՛ր սքանչելի զօրութիւն, ո՛ր անյաղթելի քաջութիւնն, ո՛ր զօրավարքն հզօրք, ո՛ր սկեպն բռնաւորք, ո՛ր ատենական նախարարքն, ո՛ր փառաբուշքն և կատակերզք, ո՛ր դատողական բեմն, ո՛ր տանջողական ատեանն, ո՛ր զահիճքն փութացեալք, ո՛ր չարահնար մեքենայքն . ո՛ր են և դիքն ձեր յոր յուսացեալ էիք զուք 'ի նոսա . յարիցեն արդ եղիցին ձեզ թիկունք : Ընդէր ո՞վ յիմարեալքդ ոչ լուայք մարգարէին զոր ասաց 'ի դիմացն Աստուծոյ . Տեսէք տեսէք թէ ես եմ, և ոչ է այլ Աստուած բայց յինէն որ սպանանեմ և կեցուցանեմ, հարկանեմ և բժշկեմ . եթէ ոչ խրատեցայք յառաջագոյն բանիւ, խրատեալիք այժմ 'ի ձեռն պատուհասի հարուածոցդ : Բայց զինչ առաւել քան զայս ներգործիւր առ արքային Նաբուքոդոնոսորայ . ո՞չ ապարէն և զնա իսկ խրատէր մարգարէն Գանիէլ, և պատուիրէր յառաջագոյն . սակայն իրբեւ իժի և քարբի խցեալ զա-

Quæ autem post hæc? Tyrannus puniebatur, una cum militibus, cruciatibus acerrimis; nam a natura humana in formam suis conversus, ut olim rex Assyriæ per Danielelem, non fecte sed reapse, non fabulose sed vere, sordida figura, misero aspectu, audax, inverecundus, dæmoniacus, similis obsessis, ut silvestris porcus in silvis simul cum feris eorum more habitabat: vere cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus. Sic Deus illos punit, qui contra eum insurgere audent, hujusmodi plagis ejus legis violatores infames reddit.

Ubi est nunc fastus tuus regalis, ubi superbia, ubi arrogans jactantia, ubi solium excelsum, ubi corona regalis, ubi sellæ vestibus auro textis indutæ, ubi mirabilis fortitudo, ubi virtus invicta, ubi duces fortes, ubi principes tyranni, ubi consiliarii forenses, ubi adulatores et scurræ, ubi tribunal judiciale, ubi forum pœnale, ubi carnifices excitati, ubi machinæ maligne inventæ; ubi sunt et dii vestri, in quibus vestram spem reposueratis? nunc surgant ii, et vobis auxilio veniant. Cur, amentes, verbis prophetæ, nomine Dei prolatis, aures non præbuitis? « Videte, videte quod ego sim solus, et non sit alius Deus præter me: qui occidam, et vivere faciam; percutiam et sanabo »; qui prius verbis emendati non estis, nunc plagarum flagelli corrigemini. Sed quis præterea regi Nabuchodonosori accidit? Nonne etiam Daniel propheta eum hortatus est et monuit? sed ille ut aspis et basiliscus suas aures obturans, vocem apti incantatoris non audiit, et a sapiente medico medicinam non accepit, donec prædictæ punishmentis sententia in eo adimpleta est. Similia tunc illis acciderunt

կանջս իւր ոչ լսէր զձայն թովչի ճարտարի , և ոչ ընդ-
ունէր զգեղ 'ի զեղատուէն իմաստնոյ , մինչեւ արգեամբք
իսկ ընկալաւ զբան նախասացեալ պատուհասին : Նմա-
նապէս և աստանօր պատահեցին առ սոսա 'ի ձեռն
մեծի վկային Աստուծոյ , զի որք ոչ տեսին զարեւ 'ի
խրատուէ աստուածային բանից նորա , անարգ եղեն
որպէս ջուր զի հեղու , և 'ի լարել աղեղան Հզօրին տը-
կարացան . վասն որոյ ուրախ լինէր արդարն 'ի տեսա-
նելն զհատուցումն :

Եւ նորա այնուհետեւ զըջացեալ խնդրէին զՏէրն ,
յորժամ սպանանէր զնոսա , դառնային և առաւօտ առ-
նէին առ Աստուած . զի ծանեան աստուածասաստ զոյ
զպատուհասն , անբժշկելի զհարուածսն , անյուսալի՝
զախան , որով ընկալեալ 'ի խորս տարակուսութեան
յայնժամ յիշէին զԱստուած և զքաջ նահատակ նորա
զՎրիգորիոս : Զո՞ արդեւք . զկալանաւորն , զբանդեալն ,
զաղքաան , զանագղին , զանյարին , զբազմավիշտն ,
զմահապարտեալն , զկենդանոյն թաղեալն . զնա խըն-
դրէին հաւատով , 'ի ձեռն նորա յուսային բուժիլ յան-
բժրչկական ախտիցն . և 'ի խնդիր ելանելով սրբոյն , ոչ
մարդկային ինչ յուսով , այլ յայտնութեամբ տեսեանն՝
որ երեւեցաւ քեզ թաղաւորին : Եւ յիրաւի ուրեմն .
քանզի զիարդ յուսային յետ այնչափ ժամանակաց
կեալ նմա յայնպիսի անհանդուրժական վայրին . ան-
ակնկալի էին իրքն , անյուսալի զարմանք , սակայն Աս-
տուծոյ ամենայն ինչ կարելի է . զի որ զՅովնան 'ի վտր
կիտին պահեաց կենդանի , և զՊաւղոս 'ի խորոցն ան-
դընդային փրկեաց , նաեւ զմեծն Գրիգորիոս պահեաց
անարատ 'ի խոր վիրապի անդ . որ և նախ քան զհե-
տեւել խնգրողացն յայտնէր նմա Տէր զհանդերձեալն ,
ոչ 'ի մրրկէ և յամպոյ , այլ յանդիման տեսեամբ երե-
ւէր , այն՝ որ ընդ նմա գօրով հանապազ և ոչ երբէք մեկ-
նէր առ 'ի նմանէ , ըստ իւրումն բանի , թէ Որ սիրէ զիս՝
զբանն իմ պահեսցէ , և ես և Հայր եկեսցուք և օթեմք
առ նմա արասցուք . և եթէ Յո՞ հանդեայց եթէ ոչ 'ի
հեզս և 'ի խոնարհս , և ոչք դողան 'ի բանից իմոց : Վասն
որոյ բարեգութն և մարդասէրն ձայնէր առ նահատակն

per magnum Dei martyrem, nam qui monitis divinorum ejus verborum solem non viderunt, veluti aqua quæ abjicitur contempti sunt, et quum Fortis arcum suum tetendit, debilitati sunt: propterea videns vindictam justus lætabatur.

Ipsi tunc pœnitentia ducti quærebant Dominum; cum occideret eos revertebantur, et diluculo veniebant ad eum; quoniam cognoverunt punitionem sibi illatam esse divinæ minationis effectum, æumnas irremediabiles, calamitates sine spe, ideo profundo angore confecti, Dei et ejus strenui defensoris Gregorii tunc recordabantur. Cujusnam? Carcere detenti, captivi, pauperis, ignobilis, domus carentis, afflictissimi, morte damnati, ejus qui vivens sepultus est. Eum quærebant fide, ejus manu sperabant fore ut sanarentur plagis remedio carentibus, et Sanctum non humana spe conquirebant, sed revelatione, quæ regis sorori facta est. Et profecto; nam quomodo sperare potuissent eum tamdiu vivere illo intolerabili loco: res præter spem erat, miraculum non prævisum, sed Deo omnia possible sunt; quia is qui vivum Jonam servavit in ventre piscis magni et Paulum profundi maris abysso liberavit, ipse etiam Gregorium Magnum incolumem in illa profunda caverna servavit, et ante adventum quærentium ei Dominus futurum prædicebat: non turbine et nube sed visione, facie ad faciem, apparebat qui quum semper esset cum eo, nunquam ab eo recedebat, sicuti ipse dixit: "Qui diligit me sermonem meum servat, et ego et Pater ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus"; et: "Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum et contritum spiritu, et trementem sermones meos?" Ita Deus misericors et humanus suum

իւր ասելով . Արլի որ ննջեալ և կանգնեաց 'ի մեռելոց ,
 և լուսատու եւս եղիցի քեզ Գրիստոս . արլի քաջ նահա-
 տակդ իմ , որ զհակառակորդ բանսարկուն մեծաւ ժուժ-
 կալութեամբ ընթացրեալ կործանեցեր . արլի որ յաս-
 պարիսի ընթացիցն արիաբար նահատակեցար ընդդէմ
 թշնամւոյն . արլի որ զսկզբնաչարն Բելիար զգեանեալ
 ընդ ոտիւք մեռուցեր . արլի հաստատեալ սիւնդ եկե-
 ղեցւոյ իմոյ և պարծանք տիեզերաց . արլի ուսուցիչդ
 ուղղափառութեան և գեղեցկութիւնդ աշխարհի . արլի
 քարոզդ հաւատոյ և առաջնորդ մարդկան 'ի ճանա-
 պարհս արքայութեան . արլի և զօրացիդ , արլի և պըն-
 դեա արիաբար զմէջ քո , ոչ ընկղմեցար բազմահոս ա-
 լեօքն . զարթիր և սթափեաց , զի ահա նորոգեսցի ի-
 բրեւ զարծուոյ մանկութիւն քո . արլի և քարոզեա զա-
 ւետարանն իմ , յաղագս որոյ բազում համբերեցեր կրից
 չարչարանաց : Արլի և զուարճացիր , զի արարից զքեզ
 յազգ մեծ՝ որպէս կանխաւ զԱբրահամ . արլի և ընկալ
 զպտուղ վաստակոցն քոց . վասն այնորիկ երկարեցի
 զվիշտն յոքնազան տանջանաց քոց՝ զի հայր ազգաց
 բազմաց արարից զքեզ , զի բազմացուցից զգաւակ քո
 իբրեւ զասանկս երկնից և իբրեւ զաւազ ծովու . մի հա-
 մարիցիս այլազգ արարեալ առ քեզ յայտնութիւն ,
 բայց զի արդար երեւեսցիս , զի փառաւորեսցիս , զի
 երեւելի հրեշտակացն և մարդկան եղիցիս : Գոյր հնար
 պսակել զքեզ միայն յընթացս ասուարիսին , սակայն
 բազմաց վտանգումն իբրն լինէր . յաղագս այսորիկ եր-
 կայնամտեցի 'ի նեղութեանցն քոց , զի բարձրագոյն
 փառաց արժանացուցից զքեզ , զի յեւս առաւելութիւն
 պատուոյ և աշտիճանի բարձրացուցից : Ընկալար զպսակ
 նահատակութեան , ընկալցիս և այժմ՝ զաթոռ հայրա-
 պետութեան . բարձրացար կառօք առաքինութեամբ
 ընդ եղիայի , ընկալ և այժմ՝ զչնորհ նախատեսութեան
 նորա . ճգնեցար ընդ Յովհաննու 'ի դժնդակագոյնդ յա-
 նապատի , գոչեա և դու ընդ նմա զձայն բարբառոյն
 յանապատի . տարժանեցար 'ի բանդի կապանաց ընդ
 Պաւղոսի , ընկալ ընդ նմա և զանարգել քարոզութիւն
 բանի իմոյ ընդ տիեզերս . Պետրոս զխականս արքայու

defensorem vocabat dicens: " Surge qui dormis et attolle te a mortuis, et illuminabit te Christus: veni mi strenue defensor, qui maxima patientia hostem diabulum prosternens contrivisti: veni, qui in stadio cursus tui strenue contra adversarium pugnasti; veni, qui proterens pedibus auctorem omnium malorum Belial interfecisti: veni, qui columna inconcussa meæ Ecclesiæ et gloria es universi orbis: veni o doctor catholicæ fidei et perfectio mundi: veni prædicator fidei et hominum dux in paradisi semita: surge, animum sume, surge et cinge strenue tua latera; undis irrupentibus submersus non fuisti: surge et animum sume; ecce reflorabit veluti aquilæ juvenus tua. Veni et annuntia Evangelium meum, cujus causa multa tormenta sustinuisti. Veni et lætare, nam faciam te in gentem magnam sicuti olim Abraham; veni ad fructum tuorum laborum accipiendum. Pœnam tuorum multiplicium tormentorum produxi, ut te patrem multorum populorum facerem et tuos filios multiplicarem veluti sidera cœli et arenas maris: ne credas aliam ob causam tibi talem revelationem factam fuisse nisi ut justus appareas et valde glorificatus et illustris coram angelis et hominibus. Tu coronari poteras in stadio probationis tuæ, sed multis inde venturum fuisset damnum; idcirco diu tuas afflictiones protraxi, ut te dignum redderem altiore gloria, te enim ad majorem gradum dignitatis et honoris extollam. Coronam confessoris accepisti, nunc thronum patriarchale obtinebis; evectus fuisti ad cœlum curru virtutis simul cum Elia, accipe nunc gratiam ejus prophetiæ; passus es cum Johanne in deserto intolerabili, vocem extolle cum illo clamante in deserto; vexatus es in vinculis carceris cum Paulo, accipe simul cum eo munus prædicandi in universo mundo verbum meum, cui resisti non potest. Petrus a me claves paradisi accepit, accipe et tu eandem facultatem ligandi et solvendi in cœlo et in terra; mei duodecim apostoli inter se mundum universum sorte diviserunt, sed tu solus ubi-

Թեան էառ յինէն, ո՛ր և դու զնոյն իշխանութիւն կապել և արձակել 'ի յերկինս և 'ի յերկրի . առաքեալքն իմ երկոտասան 'ի վերայ ինքեանց բարժանեցին վիճակաւ զընդհանուր աշխարհս, իսկ դու միայն ընդ համասփիւռս վիճակաւ քարոզեսցես զաւետարանն իմ . վասն որոյ ընկալեալ զանուն մարգեղութեան իմոյ՝ արեգակն արդարութեան կոչեալիր տիեզերաց :

Յայնժամ վազէր կազն իբրեւ զեղջերու, և պարզ լինէր ընդու ծանրախօսին . ոչ յապաղէր, ոչ յերկուանայր, այլ վազվազակի ընթանայր 'ի կոչումն տէրունական . քանզի զիտէր զզօրութիւն կոչողին յառաջագոյն, հաւատայր Աստուծոյ և համարէր նմա արդարութիւն, զուարճանայր ցնծութեամբ, հրճուէր հոգևորապէս, կաքաւէր խորհրդաբար, ազաղակէր 'ի ձայն ցնծութեան առ Աստուած ասելով . Այսօր է զոր արար Տէր, եկայք ցնծասցուք և ուրախասցուք 'ի սմա :

Յայնժամ և բռնաւորն ելեալ 'ի միջոյ գազանացն ընդ առաջ ընթանայր նմա . որ երբեմն թագաւոր՝ այժմ՝ խօզ անտառի, գարշելի տեսեամբ, զազրագոյն կերպարանօք, կատաղի մոլութեամբ, հանդերձ այսամբ տեալ բազմութեամբն, փրփրելով և զանձինս ցտելով, առ ոտս սրբոյն անկանէր, շուրջ փարէր զնովաւ, աղերսէր զողորմութիւնն կերպարանաւ, ձեւացուցանէր զհայցուածն . մինչև անկեալ նահատակն Քրիստոսի 'ի վերայ երեսաց իւրոց, երկիր պագանէր տեառն Աստուծոյ, և աղբերս արտասուաց հեղլով յաշաց՝ գոհանալով զՏեառնէ, բերկրեալ սրտիւ ասելով . Ըստ բազում ցաւոց սրտի իմոյ մխիթարութիւն քո ուրախ արար զանձն իմ . և ո՞վ խօսեսցի զզօրութիւն քո, Տէր, որ զարձուցեր զվէմն 'ի վտակս ջուրց և զապառնաժն յաղբերակունս . զի ահա և այժմ՝ զկարծրութիւն սրտից ժողովրդեանս այսօրիկ կակղացուցեր հրով բարկութեամբ քով իբրեւ զմամ, և 'ի սանձս և 'ի գանգանաւանդս ճմլեալ զկղակս նոցա՝ գարձուցեր առ քեզ, Տէր . կարող ես և 'ի քարանց յարուցանել՝ որդիս Աբրահամու . վասն որոյ աղաչեմ զանբաւ մարդասիրութիւնքո, տէր իմ Յիսուս Քրիստոս, միածին որդի և բան մշտըն .

que sorte ¹ meum Evangelium prædicabis, et ideo meum nomen accipiens, quod in incarnatione sumpsi, appellaris sol justitiæ orbis terrarum.

Tunc claudus saliebat sicut cervus et aperta erat lingua mutorum, non cunctabatur, non dubitabat, sed statim Domini vocatione currebat, quia cognoscebat vim ejus qui eum primum vocavit, credebat in Deum et reputatum est ei ad justitiam, lætabatur gaudens, jubilabat animo, exultabat spiritu, voce tripudiante clamabat ad Deum dicens: « Hæc est dies, quam fecit Dominus, exultemus et lætemur in ea ».

Tunc etiam tyrannus, a feris secedens, obviam ibat ei; rex olim et tunc sus silvestris, fœdus aspectu, turpi forma, furore ferino, simul cum dæmoniacorum multitudine, spumescens et semetipsum unguibus dilacerans, ad pedes Sancti se projiciebat, eum circumdabat, gestibus misericordiam petebat, ut preces ederet nitebatur. Tunc Christi confessor humi provolutus Dominum Deum adorabat, et ab oculis copiosas lacrymas fundens Domino Deo gratias agens, animo lætanti dicebat: « Meo dolori par tua consolatio lætitia me affecit, et quis tuam potentiam, Domine, enarrabit, qui petram in rivus aquarum et rupem in fontes convertisti? Et ecce nunc duritiem cordis hujus populi solvisti, veluti ceram, igne iræ tuæ; et in camo et fræno maxillas eorum constringens, eos ad te, Domine, attraxisti. Tu lapidibus etiam filios Abraham excitare potes, ideo tuam clementiam precor, Domine mi Jesu Christe, Fili Unigenite et Verbum æterni Patris, omnium factor et omnium dominator, qui fortem te in crucem attollens

1 Hic vitium quoddam esse videtur in codice.

Յենաւորից Հօր, արարիչ ամենայնի և տէր բոլորից, որ բարձրահալով քո 'ի խաչին՝ կապեցեր զհօրն, և մեզ կապելոցս՝ ազատութիւն յաւիտենական շնորհեցեր . դժա և այժմ 'ի ստեղծուածս ձեռաց քոց, և առաքեալ զգորութիւն բազկի քո, և ազատեալ զժողովուրդս զայս 'ի ծառայութենէ բանասարկութիւն, ցուցանելով յայտնապէս թէ դու միայն ես Աստուած կենդանի և մշանջնաւոր, և թաղաւոր անմահ, հօր և յաւիտենական . արդ բժշկեալ զսոսա, Տէր, 'ի բարկութենէ հարուածոց քոց, նայեցեալ 'ի խոնարհութիւն ծառայիս քո . և ինձ շնորհեալ բան իմաստութեան, զի քով զօրութեամբդ կարացից մեկնել զսոսա 'ի ծառայութենէ դիւաց, և ընծայել քեզ տեսան Աստուծոյ ժողովուրդ սեպհական :

Եւ նայեցեալ Տէր յազաչանս սրբոյն, շնորհեաց ամենեցուն առժամայն զբուժումն 'ի դիւական ախտիցն, և զմարդկապէսն մտաւորութիւն և զխօսս թաղաւորին : Եւ եկեալ վաղվաղակի նորօք հանգերձ, խնդրէր տեսանել զնշխարս վկայիցն Աստուծոյ . և տեսեալ՝ հաւաքէր խնդութեամբ, և մեծաւ պատուով ամփոփէր զգանձան պատուականս 'ի հնձանայարկս նոցունց . ուր և ինքեան վանս կալեալ, բազմամբօխ ժողովրդեամբն, և թագաւորուն, սկսանէր ուսուցանել զնոսա 'ի սկզբանց արարչութեանց անախ մինչեւ ցկատարումն յաւիտենիս . զոր ոչ է մեզ կարելի ասել մի ըստ միովէ . քանզի յոյժ իմաստուն էր այրն հոգեւորական գիտութեամբ, լի շնորհօք սոստուածային . բայց թերեւս ծանուցանէր զանեղութիւնն Աստուծոյ և զարարածոց ամենայն զեղելութիւն, զգոյացութիւն մարդոյն, զշնորհին սլարգեւ, զանձնիշխան կամբս, զփափկութիւն դրախտին, զթագաւորելն ամենայնի որ 'ի ներքոյ երկնից, զբանսարկութիւն նախանձ, զբաւաճանութիւն կնոջն, զյանցանելն զսլատուիրանաւ, զարտասահմանելն 'ի ցանկալի վայելչութենէ հայրենեացն, զմահուամբ դատապարտութիւնն, զյաճախութիւնն յետ այնր 'ի մեզս, զօտարանալն յԱստուծոյ, զնուազել աստուածապաշտութեանն, զճրհեղեղաւն կործանումն, զընտիր միայն դոտանելն Նոյի, զաշ-

ligasti, et nobis ligatis libertatem æternam obtulisti; nunc miserere creaturarum quæ sunt opus manus tuæ; vim brachii tui adhibe, et a servitute calumniatoris hunc populum libera, manifeste probans te solum esse Deum vivum et interminum, regem immortalem, fortem et æternum. Hos plagis iræ tuæ sana, Domine, infirmitatem servi tui considerans, et mihi verba sapientiæ concede, ut per tuam potentiam hos a servitute dæmoniorum eripere possim et tibi Domino Deo populum tuum electum reddere.

Dominus orationem Sancti respiciens, statim liberationem a morbis diabolicis, et regi humanam rationem et loquelam concessit. Et cito Sanctus simul cum illis pergens, reliquias martyrum Dei videre volebat; et eas conspectas lætus colligebat, magnoque honore hos mirificos thesauros in eorum cellis condebat; ubi domicilium etiam suum ponens, simul cum multitudine populi et cum rege, eis prædicabat, incipiens ab initio creationis usque ad finem hujus mundi, res quas nobis impossibile est singillatim dicere, quoniam vir doctissimus erat et spirituali sapientia et divina gratia præditus. Ipsis explicabat Dei existentiam a se, creationem omnium rerum et hominis, donum gratiæ, voluntatis libertatem, ejus delicias in paradiso, ejus dominationem in omnia quæ sub cælo sunt, invidiam diaboli, proditorem mulieris, præcepti violationem, exilium ab optabili pulchritudine patriæ, damnationem ad mortem, frequentiam post hæc in peccando, abscessum a Domino, decrementum cultus veri Dei, excidium per diluvium, innocentiam unius Noe, ædificationem et ruinam turris, polytheismum idolorum, propagationem idololatriæ in mundum universum, fidem Abrahami, servitutem Israelis, plagas Ægypti, pervicaciam Pharaonis, maris divisionem, populi transitum, submersionem Pharaonis

տարակին զչինութիւն և կործանումն , զբազմաստուածութիւնն զիւաց , զյաճախել կռապաշտութեանն ընդ տինդերս , զհաւատալն Աբրահամու , զժառայութիւնն Խորայելի , զհարուածան Եգիպտոսի , զխստանալն Փարաւոֆնի , զբաժանումն ծովուն , զանցանել ժողովըրդեանն , զընկղմելն Փարաւոֆնի և զօրացն , զյանապատին սքանչելիք , զմովսիսական քարողն , զգրաւորական օրէնքն , զառ ՚ի յերկիրն աւետեաց փոփոխումն , զմարգարէիցն զգուշակութիւն , զգալուստն Գրիստոսի , զտընօրինական խորհուրդն , զխաչելն որ վասն մեր , զմեռանելն ստուգապէս , զթաղելն ՚ի գերեզմանի , զյառնելն յերրորդ աւուր , զփրկելն զմեզ ՚ի սատանայէ , զյաղթելն մահու զօրութեանն , զվերանալն առ Հայր յերկինս , զիջանելն Հոգւոյն սրբոյ ՚ի վերնատունն , զաճումն աստուածապաշտութեանն , զառաքելական քարողութիւնն , զմիւսանգամ գալուստն հայրենի փառօք , զյարութիւնն ամենայն տինդերաց և զհամառօտ վճիռ դատաստանին յաւիտենից : Այսոքիւք ամենեքումքք յաճախագոյն զիտութեամբ և առատ վարդապետութեամբ , ըստ ժամանակին պիտոյիցն , վկայութեամբք և օրինակօք յաստուածաշունչ գրոց՝ հաստատէր զնոսա :

Յետ այսր զարձեալ աղաչանք մտղթանաց հարուածելոցն առ երանելին , և նորուն պաղատանք փարելիք առ Տէր վասն բժշկութեան նոցա , որով ոչ յապաղմամբ ընկալան զհայցելին : Քանզի բառնայր վաղվաղակի ՚ի ձեռն աղօթից նորա հարուածք պատուհասին յամենեցուն , և կնքելով զթագաւորն այրն Աստուծոյ նշանաւ խաչին , թօթափէր նոյնժամայն զգետ խաւարային , մերկանայր և զկերպարանս անասնեղէն զոր զգեցաւ յաղազս մեղացն դատապարտեալ , և զգենոյր զառաջին կերպարանացն զվայելչութիւն , նա՛ եւս զարմանագոյն և հրաշալի : Ո՛վ մեծագունի իրին , ո՛վ անտանելի հրաշիցն . արդարեւ ո՛վ խօսեսցի զզօրութիւնքո , Տէր , կամ ընդ թուով համարիցի զսքանչելիս քո . զի ո՛վ դք ետես կամ լուաւ զայնքան զժնդակագոյն հարուածք ՚ի միում վայրկենի ժամու բժշկելով . ճշմարտապէս զկամս երկիւղածաց իւրոց առնէ Տէր և աղօ-

et exercitus, miracula in deserto, Moysis doctrinam, legem scriptam, ingressum in terram promissionis, prædicationes prophetarum, Christi adventum, incarnationis mysterium, cruci affixionem pro nobis, veram mortem, in sepulcro collocationem, resurrectionem tertio die, liberationem a Satana, victoriam de mortis potestate, assumptionem in cœlum ad Patrem, descensum Spiritus Sancti in cœnaculum, propagationem cultus veri Dei, prædicationem apostolicam, reditum cum Patris gloria, universi generis humani resurrectionem, severam sententiam æterni iudicii. Omnibus his modis, illos perfectissima sapientia et copiosa doctrina, ut tempus postulabat, argumentis et exemplis Sacrarum Scripturarum roborabat.

Deinde iteratæ preces et supplicationes ab ærumnis ad Beatum fiebant, et ab eo fervidas implorationes ad Dominum, illorum sanationis causa, quibus sine mora quod petebant obtinuerunt. Quoniam ejus prece illico Deus in omnibus pœnæ tormenta delebat, et homine Dei signo Crucis regem signante, hic statim tenebrarum vestem exuebat, formam belluinam deponebat, quam peccatorum pœna acceperat, et pulchritudinem prioris aspectus, imo admirabiliorem et magnificentiorem resumebat. Oh maximum eventum! oh mirificum prodigium! Et reipsa, quis tuam potentiam, Domine, narrabit, vel quis mirabilia tua numerabit? Quis enim tot tamque graves ærumnas unquam vidit aut audivit momento temporis deletas? Et vere " Dominus voluntatem timentium se faciet et deprecationem eorum exaudiet ". Sed Beatus non sibimetipsi sed Deo gloriam

Թից նոցա լէ : Բայց երանելին ոչ անձին , այլ Աստուծոյ ընծայէր փառաւորութիւն ասելով . Այս փոփոխումն աջոյն բարձրելոյ , և թէ Այ տեառն արար զօրութիւն :

Յայնժամ ապա և թագաւորն Տրդատիսս , քանզի այս էր անուն արքային , շերմեռանդն հաւատով և մեծագոչ ձայնիւ խոստովանէր զտէր մեր Յիսուս Քրիստոս՝ Աստուած ճշմարիտ և բան Հօր , արարիչ բոլորից արարածոց երեւելեաց և աներեւութից . Աստուած քարոզէր զխաչելեալն , և երկրպագէր կենդանարար աստուածընկալ սուրբ խաչին , հրաժարէր յայտնապէս ՚ի դիւապաշտ ամբարշտութենէն . զօրաւիպն մեծ և օգնական և վրէժխնդիր ուղղափառութեան այնուհետեւ լինէր հաւատոյս , որպէս և Պաւղոս յետ երեւմանն Քրիստոսի և կուրութեան աչացն ՚ի ճանապարհին Դամասկեայ . այլ և դործովք զատացեալն ՚ի Պաւղոսէ ցուցանէր յանձն , թէ Ուր առաւել եղեն մեզքն , եւս առաւելան շնորհք բարեպաշտութեան ՚ի Քրիստոս Յիսուս : Նա և բազմութիւն զօրաց ժողովրդեանն ՚ի շնորհաց Հօգւոյն սրբոյ շարժեալք , միաբարբառ եղեալք ընդ արքային գոչէին մեծաձայնապէս . Մեծ ես դու , Տէր , և հզօր , և սքանչելի են գործք քո . վասն որոյ հաւատամք յամենասուրբ Երրորդութիւնդ և մի աստուածութիւն , որպէս լուաք և ուսաք ՚ի մերոյ Լուսաւորչիս վարդապետութեանց , յորմէ ընկալաք և զբժշկութիւն հոգւոյ և մարմնոյ , զերծեալք ՚ի բազմաստուածութեանն մոլորութենէ :

Յետ այսորիկ զինեալ արքային հանդերձ սրբոյ նահատական և հաւատացեալ զօրօքն՝ հակառակ զարչելի կռօցն , և խօրտակեալ զամենեսեան զոսկիակուռ դիսն բաշխէին աղքատաց . և զգիւարնակ մեհեանս նոցա ՚ի հիմանց տապալեալ նշանաւ խաչին Քրիստոսի՝ յերկիր կործանէին , և ՚ի տեղիս նոցա տաճարս հրաշալիս Աստուծոյ յօրինէին , նաեւ ՚ի սրբոց մարտիրոսացն տեղի նահատակութեան զեղեցիկ կուսին Հռիփսիմեայ և մեծ վկայուհւոյն Գայիանեայ և ընկերացն . վկայաբանս բազմապատիկս յարդարեալ շինէին , ըստ տեսչեան

dabat, dicens: "Hæc mutatio dexteræ Excelsi" et "Dextera Domini fecit virtutem".

Tum vero et rex Tiridates, hoc enim nomen regis erat, cum fide viva clamans fatebatur Dominum nostrum Jesum Christum, verum Deum ac Verbum Patris, Creatorem universarum rerum visibilium et invisibilium; Deum concionabatur crucifixum atque adorabat vivificam Deum ferentem sanctam Crucem; aperte impium cultum dæmoniorum rejiciebat, et jam se auxiliatorem magnum et adiutorem ac vindicem orthodoxæ fidei præbebat, quemadmodum et Paulus post apparitionem Christi et post oculorum cæcitatem in via Damasci, etiam operibus dicta Pauli in se adimplebat: "Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia" pietatis in Jesum Christum. Etiam multitudo militum et populi, qui Spiritu Sancti gratia commoti erant, simul cum rege clamabant: "Tu magnus et potens es, Domine, ac mirabilia sunt opera tua; quapropter in Sanctissimam Trinitatem et in unam Divinitatem credimus, sicut audivimus et didicimus doctrina Illuminatoris nostri, qua salutem spiritus et corporis accepimus, Ethnicæ religionis errore liberati".

Post hæc rex, cum Sancto athleta et cum credentibus militibus sumptis armis, contra execrandos deos, omnia aurea idola conterens ea pauperibus distribuebat; et fana, dæmoniorum habitacula, Crucis Christi signo a fundamentis disjiciens, diruebat, et illorum loco, et etiam ubi tormenta sustinuerunt pulchra virgo Rypsime et magna martyr Gajane et comites, stupenda templa Dei construebat; et ad imaginem quam illi Dominus Deus ostenderat, multa ornata martyrum templa ædificabat. Ita a spiritibus immundis terra purificabatur;

ցուցելոյ նմա Տեառն Աստուծոյ : Սրբեալ լինէր այնուհետեւ աշխարհն յայտոց պղծոց , յայտնապէս աղաղակէին դեւք մեծարարբառ վայելք ընդ հալածումն իւրեանց 'ի կապանաւորէն Գրիգորէ :

Արդ պէտք էին , յետ այտոցիկ կատարման , որո՞ւմ արդեւք . վերստին նորոգմանն միւսանգամ ծննդեանն . զի Որ ոչ ծնցի 'ի ջրոյ և 'ի Հոգւոյ , ասաց փրկիչն , ոչ մտանէ յարքայութիւն Աստուծոյ : Իսկ արդեւք զի յապաղես այրդ Աստուծոյ . յառաջ մատիր , և 'ի կատարումն 'ի Գրիստոսէ զհաւատացեալդ քեզ հօտ ածցես . տուր սոցա զփրկականն կնիք , զրոյմեա զժողովուրդդ Տեառն 'ի նշան տէրունի , զգեցո՞ դոցա զՔրիստոս 'ի ձեռն մկրտութեան , պատրաստեա՞ զդոսա ժողովուրդ Տեառն սեպհական . զի ահա աւետարանական քարոզն աւանդեցաւ , ճշմարտութիւն հաստատեցաւ , Աստուած փառաւորեցաւ , բանսարկուն յամօթ եղեւ , սատանայ կործանեցաւ , Բելիար պարտեցաւ , ժողովուրդդ 'ի զիւական պատուհասիցն բժըչկեցաւ , ամենեքեան զհետօրինացն Գրիստոսի ընթացան : Արդ զի եւս յապաղես , ընդէր տակաւին յերկուանաս , հիմարդեւք դանդաղիս . մկրտեա՞ զամենեսեան , լուսաւորեա՞ լուսով գիտութեան , նորոգեա՞ վերստին ծննդեամբ :

Այսպիսիս ուրեմն աղաչէր թաղաւորն , առ ոտս անկանէր Սրբոյն , պաղատանս մատուցանէր : Իսկ երանելին ոչ ախորժէր , ոչ հաւանէր փարելի մաղթանացն . Չհամարձակիմ , ասէ , յանդգնել յաշտիճան՝ որ առաւել է քան զիս . չեմ բաւական բառնալ զլուծն տէրունական , ոչ կարացից յաղազս բանաւոր հօտից համարս տալ հօտապետին Քրիստոսի , վասն օրոյ յերկնից յերկիր խոնարհեցաւ , սակս օրոյ մեռաւ և թաղեցաւ և արեամբ իւրով ազատեաց զամենեսեան 'ի ծառայութենէ մեղաց . զիտեմ՝ զսէր նորա 'ի վերայ ոչ խարաց իւրոց , զիտեմ՝ և զպատուէր նորա առ Պետրոս յետ յարութեանն , եթէ սիրես զիս , ասէ , Պետրէ , արածեա զսխարս իմ . քանզի մեծագոյն է պատիւն , բայց զժուարակիւր է բեռնն . զիտեմ՝ և զհրաժարելն Մովսեսի 'ի կոչմանէ անտի . վասն օրոյ չեմ արժանի

et magnis gemitibus aperte dæmonia clamabant quod a victo Gregorio expulsi fuerant.

His peractis, quid illis opus erat? Redintegratio cum novo ortu; quia: "Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, dixit Salvator, non potest introire in regnum Dei". Ergo, quare, vir Dei, cunctaris? progredere et gregem tibi a Christo creditum perface. Da his characterem salutarem, signa hunc populum Dei signo Domini, per Baptismum indue his Christum, hos in populum Dei electum constitue; quoniam ecce doctrina evangelica annuntiata est, veritas confirmata, Deus glorificatus est, calumniator pudore affectus, Satana dejectus, Belial debellatus, hic populus a diabolicis ærumnis sanatus est, omnes legem Christi secuti sunt. Cur autem moraris, cur adhuc dubitas? Quare ergo cunctaris? Baptiza omnes, illumina lumine sapientiæ, renova secundo ortu.

Ita igitur orabat rex, se ad pedes Sancti projiciebat, preces offerebat: Beatus autem gratas non habebat, non exaudiebat laudabiles preces: Non audeo, dicit, hoc munere fungi, cui ego par non sum, aptus non sum jugum Domini ferendo, pro rationalibus gregibus pastorum principi rationem reddere nequirem, pro quibus is a cælo descendit in terram et pro quibus mortuus est et sepultus et suo sanguine liberavit omnes a servitute peccatorum; ejus amorem erga oves suas cognosco; cognosco et mandatum quod Petro post resurrectionem dedit: "Si diligis me, dicit, Petre, pasce oves meas"; quia maximus est honor, sed pergravis est sarcina; scio et Moysen hanc vocationem renuisse; quapropter hoc munere non sum dignus, et custos non ero gregum de quorum sanguine in futura

այդմ' աստիճանի , և ոչ եղէց վերակացու հօտից՝ որոյ զարիւն 'ի հանդերձեալ յաւիտենին պահանջիցիմ' : Զայսոսիկ ասելով երանելոյն 'ի բաց հրաժարէր :

Զինչ գործես , ով քաջդ , զիսրդ վեհերոտ 'ի բարձրագունից պատուոյ . նեղութեանցն համբերեցեր , զանտանելի տանջանսն կրեցեր , եռացման կապարին հանդուրժեցեր , աններելի չարչարանացն ժուժկալեցեր , դաժանագունից զազանացն տնակից եղեր , անսուաղութեամբն ճնշեցար , զբազմամեայ կորզն երկրադործելով հերկեցեր , զփուշն արմատաքի խլեցեր , զնորատունկ այգին 'ի պտղաբերութիւն հասուցեր . այժմ' դանդաղիս և 'ի բաց հրաժարես : Այո , ասէ , քանզի դողամ ընդ ահագնալուր հրամանն տէրունական՝ մարգարէիւն ասացեալ . Որդի մարդոյ , դէտ կացուցի ըզքեզ տանգ իսրայելի , զի եթէ ոչ զգուշացուցանիցես , ասէ՛ զարիւն դոցա 'ի ձեռաց քոց խնդրեցից : Գիտեմ' իսկ զի որ միջնորդ ընդ Աստուած և ընդ մարդիկ փափագէ լինել հովուապետին ֆրիստոսի պարտի նմանել , ըստ ասացելոյն Պաւղոսի , [Թէ նմանողք եղերուք ինձ՝ որպէս և ես ֆրիստոսի : Որպիսի արդեւք նմանութեամբ . Զի զամենեսեան , ասէ , շահեսցի , զի ոչ զանձին իւրոյ խնդրեսցէ միայն զլաութիւն , այլ զբազմաց՝ զի ապրեսցին . նա և զանձն եւս զնել 'ի վերայ ոչխարաց : Ո՛վ աստուածասէր հոգւոյն , ո՛վ ծայրագոյն խոնարհութեանն , ո՛վ մեծագոյն առաքինութեանն : Աստանօր զտէրունականն կատարէր հրաման . Յորժամ զամենայնն կատարիցէք , ասալիք եթէ ծառայք անպիտանք եմք . այլ և հանդոյն Պաւղոսի բարբառէր , եթէ Ոչ ինչ դիտեմ' զանձին իմ խիղճ , այլ ոչ եթէ այսու արդարանամ , զի որ քննէն զիս Տէր է : Եւ զինչ յետ այսորիկ լինէր , կամ որպիսի հնար ցուցանիւր 'ի Տեառնէ տարակուսելի գործոյն : Յայտնէր նմա տեսլեամբ զիշերի և ասէր . Արի քաջ նահատակ իմ , զգեցիր զզօրութիւն 'ի բարձանց , զօրացիր և ընկալ զաշտիճան քահանայապետութեան . դու անպիտան զքեզ վարկանիս , ես իբրեւ գոյոժ պիտանացու զքեզ պսակեցից . դու զիջանելով խոնարհիս , ես մեծաւ փառօք զքեզ

æternitate reddenda erit ratio. Hæc dicens Beatus recusabat.

Quid facis, o vir egregie? cur altiora munera accipere times? pœnas duravisti, intolerabilia tormenta passus es, plumbum fervens tulisti, acerrimas sævitias tolerasti, ferocium belluarum contubernalis fuisti, fame afflictus es; asperum solum per multos annos arando coluisti; spinas radicitus extirpavisti; effecisti ut hortus recenter consitus fructum ferret: nunc cunctaris et recedis? — Utique, dicit, nam jussum Domini, terribilem in modum sonantem, per prophetam nuntiatum tremo: “ Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel; nam si non annuntiaveris, dicit, sanguinem eorum de manu tua requiram ». Scio autem eum, qui conciliator inter homines et Deum esse cupit, se similem Christo principi pastorum reddere oportere, secundum dictum Pauli: “ Imitatores mei estote, sicut et ego Christi »: qua ratione similem? “ Ut omnes, inquit, lucrifaceret, neque tantum quæreret quod sibi utile esset, sed quod multis, ut salvi fiant. Insuper daret animam pro ovibus ». O anima Dei amans, o sublimis humilitas, o maxima virtus! Hoc modo jussum Domini adimplebat: “ Cum feceritis omnia, dicite: Servi inutiles sumus ». Etiam sicut Paulus loquebatur: “ Nihil mihi conscius sum; sed non in hoc justificatus sum: qui autem justificat me, Dominus est ». Et quid postea fiebat, vel qualis via a Domino indicabatur hoc in discrimine? Apparebat ei in visione nocturna et dicebat: Euge strenue miles mi, sume fortitudinem ab excelsis; sume animum et ordinem sacerdotalem accipe. Te ineptum putas, ego te ut præstantissimum coronabo; te humilias, ego magna gloria te exaltabo: non secundum opinionem tuam iudicium facio. Veni, indue justitiam sacerdotalem et baptiza populum meum: tu præcursor Evangelii mei, tu baptizans, tu puer propheta Altissimi vocaberis; præibis ante faciem meam parare vias Domini; ad dandam

բարձրացուցից . ոչ հատանեմ ըստ քում կարծեացդ զվճիռ . արի՛, զգեցիր զարդարութիւն քահանայական , և մկրտեա զժողովուրդ իմ . դու աւետարանի իմոյ կարպետ , դու մկրտիչ , դու մանուկ մարգարէ Բարձրելոյ կոչեսլիր , գնասցես առաջի իմ պատրաստել զճանապարհս Տէառն . տալ զգիտութիւն փրկութեան ժողովրդեան իմոյ , զժողութիւն ամենայն մեղաց նոցա . և Ահաւասիկ ես առաքեմ զհրեշտակ իմ առաջի երեսաց քոց որ հանդերձեսցէ զճանապարհս քո առաջի քո : Զինչ այսուհետեւ սասացես , ո՛վ երանելիդ : Գո՞յ այլ ինչ իրաւաբանութեան պատասխանի . եթէ հաւանեսցիս սասցելոցդ , նայեա՛ ի մեծութիւն կոչողին . ընդէր արդեւք յապաղես . Աստուած է որ արդարացուցանէ , իսկ զարգար ո՛վ է որ դատապարտ առնիցէ : Ոչ , ստէ , ունիմ՝ այլ ինչ հակառակել . միանգամ խօսեցայ յերկրորդումն ոչ յաւելից . ահաւասիկ կամ հնազանդեալ տէրունական հրամանին , վստահացեալ ՚ի զօրութիւն նորա : Ես տկար և ունայն , նա հզօր . ես հեղգացեալ , բայց նա արագ ՚ի յօգնել . գիտեմ զի պատրաստ է բառնալ զտկարութիւն իմ , գիտեմ զի ընու զթերութիւն պակասութեան իմոյ :

Զայնպիսի գովեմ ես հովիւ , զայնպիսին վերակացու , զնորայն ողջունեմ զտկարութիւն , զնորայն ընդունիմ հեղգութիւն . զի ոչ նա զհետ պատուոյն , այլ զհետ նորտ պատիւն ընթանայր . զի ոչ խնդրէր զփառան , այլ խընդրեալ լինէր ՚ի փառացն : Այսպիսին վայելէ քահանայապետ , ըստ Պաւլոսի , սուրբ , անմեղ , անարատ , զատեալ ՚ի մեղաւորաց և բարձրացեալ քան զերկինս : Զի որ այնպիսի ոչ լինիցի , ոչ հովիւ ուրեմն կոչի այլ գօղ և աւազակ և դայլ ապականիչ , օձտելով զհօտն ֆրիստոսի . ըստ սրում և առ մեզ իսկ երեւեցան հակառակողք ճշմարտութեանս ոչ միայն գայլք , այլ և ժանտք և ամբարիշտք , թշնամիք և դաւաճանողք , հայհոյիչք և կեղծաւորք , պիղծք և սուտ վարդապետք , առաջնորդք կոյրք և մոլորեցուցիչք , նեւիւրք և հոգեմարտք , որք թշնամանեն զհոգին շնորհաց . որոց ոչ թողցի ոչ յայժմուս յաւիտենի և ոչ ՚ի հանդերձելումն . յորոց միշտ հայհոյի ճանապարհն

scientiam salutis plebi meæ, in remissionem peccatorum eorum ». Et « Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam qui præparabit viam tuam ante te ». Quid dices insuper, o Beate? Estne alia ratio exhibenda? Si tibi hæc dicta persuadeas, considera magnitudinem vocantis; cur cunctaris? « Deus qui justificat, quis est qui justum condemnet »? — Nihil aliud, inquit, opponam; « Semel omnino locutus sum, et alterum ultra non addam ». Ecce sum obediens imperio Domini, confidens virtute ejus. Ego debilis atque ineptus, ille fortis: ego negligens, ille alacer ad juvandum: scio eum promptum esse ad auferendam imbecillitatem meam, scio eum complere defectum inscitiae meæ.

Talem ego laudo pastorem, talem magistrum, plaudo debilitati ejus, probo incuriam ejus; non ille enim honores, sed eum honores sequebantur: quia non quærebat gloriam, sed quærebat a gloria. Ita opus est ut sit pontifex, Pauli sententia, sanctus, innocens, incorruptus, disjunctus a peccatoribus et cælo excelsior. Qui hujusmodi non est non vocatur pastor, sed latro et grassator, lupusque vastator discernens ovilem Christi; sicuti apud nos apparuerunt adversarii hujus veritatis, non tantum lupi, sed etiam scelesti, impii, inimici et fraudatores, blasphematores atque hypocritæ, sordidi et mendaces doctores, duces cæci et deceptores, antichristi et pneumatomachi, qui offendunt Spiritum gratiæ, quibus, viam veritatis semper execrantibus, non fiet remissio neque in hoc sæculo neque in futuro. Quapropter, si placuerit, primum de iis verba

ճշմարտութեան : վասն որոյ եթէ հաճոյ թուեսցի , պարտ և արժան է նախ և առաջին անցանել առ այն , պիտիսն բանիւ , և ապա զերանելի հօրս մերոյ աւարտել զներբողական ճառս :

Հովուապետի է ատեանս , քահանայապետի տօնախմբութիւնս , պարտ է զատանել զգայլսն 'ի հովուաց , և առ նորա փառացն պատիւ՝ սակաւ ինչ և զմերս յիշատակել զվիշտ : Քանզի կատարած յաւիտենիս արդէն իսկ հասեալ է . անօրէնութիւն բազմացաւ , սէր ցամաքեցաւ , մոլորեցուցիչք բազումք , և մոլորեալքն ևս առաւել : Բեր աստանօր բացցուք զաստուածային զիրս յորս գտանեմք զճշմարտութեանն ճանապարհ . քանզի տեղի տալն երանելի հօրս մերոյ , 'ի խորս բանից արկանէ զմեզ . ընթացցուք այսուհետեւ 'ի սուրբ լերինսն , 'ի մարգարէսն ասեմ' և յառաքեալսն , և ըզգուշացցուք , զի մի մոլորք բերիցեմք յամենայն հողմաց վարդապետութեան , և մի մնացցուք 'ի ստորինս , այլ ելցուք 'ի լեառնն զինի աշակերտաց Բանին , և լուիցուք զինչ բարբառի քաջ հովուապետն մեր Քրիստոս . Զգոյշ լերուք , ասէ , մի որ խաբեսցէ զձեզ : Պաւղոս . Զգոյշ լերուք 'ի բանից անտի , զգոյշ լերուք 'ի չար մշակաց անտի . և թէ Տեսչիք սրպէս գնայք . և դարձեալ ասէ . Զգուշացարուք ոչ միայն անձանց , այլ և ամենայն հօտիդ : Եւ արդ ես փոքր ինչ յաւելում 'ի բանս տէրունական և յառաքելոցն և մարգարէիցն . և սկսանիմ ուստի , քան թէ յայսմանէ որ ասէ . Էս եմ սկիզբն և ես կատարած . այլ պատրաստեցէք ինձ իւրաքանչիւր որ զմիտս , 'ի բաց գնելով զամենայն հոգս կենցաղականս : Ասաց աստուածեղէն բերանովն Տէր մեր . Զգոյշ լերուք զի մի խաբիցիք , զի բազումք եկեսցեն յանուն իմ և ասացեն թէ ես եմ Քրիստոսն և զբազումս մոլորեցուցանիցեն . և դարձեալ , Զգուշացարուք 'ի սուտ մարգարէիցն որ դան առ ձեզ մորթօք ոչխարաց , և 'ի ներքոյ են դայք յափշտակողք . 'ի պողոյ նոցա ծանիջիք զնոսա , այս ինքն 'ի սուտ մարգարէութենէն , 'ի կեղծաւորութենէն , 'ի զօշաքաղութենէն և 'ի հայհոյութենէն : Արդ մի որ 'ի ձէնջ երկմտիցէ կամ վարկպարագի զբանս

faciam, et postea sermonem panegyricum de beato patre nostro perficiam.

Primi pastoris hæc festivitas est, solemnitas pontificis; oportet ut lupi a pastoribus separentur, atque ut ego ejus gloriam celebrans dicam etiam pauca de meis laboribus; quia hujus sæculi finis jam advenit, multiplicata est iniquitas, caritas exiccata, multi sunt seductores et seducti etiam magis. Eja nunc aperiamus divinas scripturas, in quibus viam veritatis invenimus; quia a beato patre nostro digressio nos ad multa cogitanda excitat. Curramus itaque ad montes sanctos, ad prophetas, dico, et ad apostolos, et caveamus ne trahamur omnivento doctrinæ et ne maneamus sub monte, sed ascendamus ad montem post discipulos Verbi et audiamus quid noster loquatur bonus pastor Christus: " Videte, dicit, ne quis vos seducat ". Paulus: " Videte sermones, videte malos operarios "; atque iterum: " Videte quomodo caute ambuletis "; et etiam dicit: " Attendite vobis et universo gregi ". Atque ego verbis Domini et apostolorum prophetarumque pauca addam; et unde incipiam, nisi ab his quæ sequuntur? " Ego sum principium et finis ": sed parabitis mihi unusquisque animum, abjicientes omnes curas hujus vitæ. Dixit Dominus noster ore divino: " Videte ne quis vos seducat, multi enim venient in nomine meo dicentes: " Ego sum Christus et multos seducent ", et iterum " Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces; a fructibus eorum cognoscetis eos " idest a falsa prophetia, simulatione, turpis questus studio, et blasphemia. Et nunc nemo ex vobis dubitet aut indiscriminatim hæc verba audiat, quia Deus est qui loquitur: propterea audite, pastores, vocem primi pastoris, audite et custodite gregem, quia " Qui non intrat per ostium in ovile ovium, ille fur est et latro "; et iterum: " Qui non est mecum, contra me

լուիցէ, քանզի Սստուած է որ խօսին . վասն որոյ լուա-
րուք, հովիւք, հովուապետի ձայնին, լուարուք և զգու-
շացարուք հօտիցդ . Զի որ ոչ մտանէ ընդ դուռնն 'ի
գաւիթ ոչխարաց, նա զող է և աւաղակ . և դարձեալ,
Որ ոչ է ընդ իս, հակառակ իմ է . և այլուր, Դուք ոչ էք
յոչխարաց խնց անտի : Տեսանես, զիարդ ամենայն
ուրեք արձանացուցանէ զխրատականսն, զի մեք մի մո-
լորիցիմք : Ո՛վ անձառելի մարդասիրութեանն, ո՛վ ան-
տանելի խոնարհութեանն . զի՛նչ տացուք տրիտուր
Տեառն յաղագս այսր ամենայնի, և կամ զի՛նչ արաս-
ցուք պատասխանի հովուապետին մերոյ : Ո՛վ հովիւք և
հովուակիցք, քանիցս անգամ պատուիրէ զգուշանալ
մեզ զողոց և յաւազակաց, ոչ միայն աւետարանաւն,
այլ և մարգարէիւքն, և աստուածաբան աշակերտօքն
նմանապէս բարբառի . յամենայնսն խօսի որպէս և կա-
մի . և վկայէ ինձ Պաւղոս ասելով, եթէ Զիո՞րձ ինչ
խնդրէք զՔրիստոսի որ ինեւս ընդ ձեզ խօսի : Եւ արդ
այսուհետեւ 'ի մէջ բերից ձեզ զաստուածաբանիցն ըզ-
բանս . լուիցուք 'ի նոցանէն եթէ զի՛նչ արդեւք պա-
տուիրեն մեզ :

Ասա՛, ո՛վ երանելիդ Պետրէ, ասա՛ պատուականա-
գոյն զլուխ զոր ընտրեաց Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս,
ասա՛ մեզ յաղագս որոց հանդերձեալ են պատրել զհօտն
Քրիստոսի, զոր աւանդեաց քեզ հովուապետն և տե-
սուչ անձանց մերոց և շնորհեաց զհոգին Սուրբ : Ասէ
Պետրոս . Զայս գիտասլիք զի 'ի վախճան աւուրցս այ-
սոցիկ եկեսցեն այպանողք՝ ըստ իւրեանց ցանկու-
թեանցն երթալով . և եթէ, ի ձէնջ լինելոց են սուտ
վարդապետք որք մուծանեն հերձուածս կորստեան, և
բազումք հետեւին պղծութեան նոցա, որոց դատաս-
աանն ոչ դատարկանայ և կորուստն ոչ ննջէ . մանկունք
անիծից, թողեալ զուղղորդ ճանապարհն մոլորեցան :
Զայս Պետրոս բարբառի երանելին, ճշմարիտ վէմն հա-
ւատոյ, հաստատութիւնն՝ յորոյ վերայ շինեաց Քրիս-
տոս զեկեղեցի իւր . Պետրոս որ զփականս երկնից ըն-
կալաւ, որ մեծաւ զօրութեամբ զՍիմօնն՝ զայն յերկիր
կործանեալ հերձէր . զլուխն և վերակացուն ամենայն

est »; et alias: « Vos non estis ex ovibus meis ». Videtisne quomodo ubique admonitiones augeat, ut non erremus? O inenarrabilis benignitas, o insuperabilis humilitas! « Quid retribuamus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis? » aut quid respondeamus nostro primo pastori? O pastores et adjutores, quoties præcipit nobis ut caveamus a furibus et latronibus? Non tantum id præcipit in Evangelio, sed etiam per prophetas pariter loquitur, per theologos discipulos et per omnes ultro loquitur; et mihi testatur Paulus dicens: « An experimentum queritis ejus, qui in me loquitur Christus? ». Nunc ergo citabo vobis sermones theologorum; audiamus ab illis quid nobis vere præcipiant.

Dic, o beate Petre, dic, honoratissimum caput, quod elegit Dominus noster Jesus Christus, dic nobis de illis qui parati sunt ad gregem Christi decipiendum, quem tibi tradidit Primus Pastor et episcopus animarum nostrarum et donavit Spiritus Sanctus. Dicit Petrus: « Hoc primum scientes, quod venient novissimis diebus in deceptione illusores juxta proprias concupiscentias ambulantes et vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis et multi sequentur eorum luxurias; quibus judicium jam olim non cessat, et perditio eorum non dormitat; maledictionis filii, derelinquentes rectam viam erraverunt ». Hæc loquitur beatus Petrus, vera petra fidei, fundamentum in quo ædificavit Christus Ecclesiam suam; Petrus, caput et dux omnium Christi fidelium, qui claves cœli accepit, qui magna fortitudine illum Simonem evertens fregit. Quid autem Johannes dilectus Domini? « Multi sedu-

Հաւատացելոց 'ի Քրիստոս : Իսկ զինչ և Յովհաննէս սիրելի Տեառն . Բաղում՝ մուրեցուցիչք եկեալ են յաշխարհ , մի ամենայն հոգւոյ հաւատայք . և դարձեալ . Ամենայն որ ոչ մնայ 'ի վարդապետութեանն Քրիստոսի , զԱստուած ոչ ճանաչէ : Զայսոսիկ Յովհաննէս Որդին սրտման , որ քան զամենայն սուրբս սիրեցեալն էր , որ 'ի ծագաց մինչ 'ի ծագս աշխարհի հնչեաց զբարբառ աւետարանին . ընդ նմին և Յակոբոս առաքեալ ասէ . Որ կամիցի բարեկամ՝ նոցա լինել , թշնամի առնէ զանձն իւր Աստուծոյ . և Յուդաս . Ի վախճան Ժամանակի , ասէ , եկեացեն այսպնոցք զհետ ցանկութեան իւրեանց երթալով . ամպք անջրգիք , հողմակոծեալք , աստեղք մուրք , որոց խաւարն պահի յաւիտեան . զայս և առաւել քան զոյն Յուդաս պատուիրէ : Ե՛կ այսուհետեւ , ով անօթ ընտրութեան , ասա մեզ և դու յաղագս չար յաւիտենիս այսորիկ : Պաւղոս ասէր . Գիտեմ ես զի յետ իմոյ ելանելոյ եկեացեն առ ձեզ զայլք ծանուկք , որ ոչ խնայեացեն 'ի հօտդ : Տեսանես միանգամայն առաքեալ և մարգարէ , տեսանես ամենայն ուրեք զաստուածաբանիցն բանս միաբանեալ ընդ վարդապետին . քանզի ասէ դարձեալ . Զգոյշ լերուք , զի աուրբս չարութեան են . և թէ Մարդք և կախարդք յառաջ եկեացեն 'ի չար անդր , մուրեալք և մուրեցուցանեն . և թէ Որոց Աստուած՝ որովայնքն նոցա են , և փառք՝ ամօթն : Զայսոսիկ Պաւղոս պատուիրէր ; Պաւղոս՝ երգարանն Եկեղեցւոյ , աստուածաբարբառ նուագարանն , քարոզն Քրիստոսի , փողն աստուածային բանին , ճարտասանն ճշմարտութեան , որսորդն հեթանոսաց : Արդ հաւանեցուցանեմք զձեզ այսոցիւք , եթէ ընդունայն վաստակիմ . այլ թէպէտ և ոչ զամենեսեան , սակայն վասն փութացելոցն 'ի բարիան՝ ոչ կասեցուցանեմ զբանս . քանզի և մարգարէքն սուրբք յառաջագոյն դու չակեցին յաղագս սուտ վարդապետաց և օտարատեսուչ հովուաց , վասն որոյ ասէ Դաւիթ . Ոչ գոյ 'ի բերանս նոցա ճշմարտութիւն , և սիրտք իւրեանց նանրութեամբք լի . և թէ , Մեղաւորին ասէ Աստուած . Ընդէր բնաւ պատմես զարդարութիւն իմ , կամ առնուս զուխտ

ctores exierunt in mundum, nolite omni spiritui credere »; et iterum: « Omnis qui non permanet in doctrina Christi, Deum non habet ». Hæc Johannes Tonitruum filius, qui præ omnibus sanctis amabilis erat, qui ut orbis terrarum vocem Evangelii audiret effecit: cum eo et Jacobus apostolus dicit: « Quicumque ergo voluerit amicus esse eorum, inimicus Dei constituitur ». Et Judas « In novissimo tempore, dicit, venient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus, nubes sine aqua, qui a ventis circumferuntur, sidera errantia, quibus procella tenebrarum servata est in æternum »: Hæc et plura alia præcipit Judas. Veni ergo, vas electionis, loquere etiam tu nobis de hoc malo sæculo. Paulus dicebat: « Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos non parcentes gregi ». Nonne videtis eum esse una apostolum et prophetam? Nonne videtis ubique verba theologorum cum iis doctoris juncta? nam dicit etiam: « Cavete quia sunt tempora periculosa, mali autem homines et seductores proficientes in pejus, errantes et in errorem mittentes »; et « Quorum Deus venter est, et gloria in confusione ipsorum ». Hæc verba proferebat Paulus, organum Ecclesiæ, lyra Deum canens, prædicator Christi, tuba divini verbi, orator eloquens veritatis et gentium venator. Utrum his verbis hæc vobis suademus, an frustra laboramus? Tamen non pro omnibus sed pro diligentibus bonum non desinam loqui, quoniam etiam sancti prophetæ, pro pseudo-doctoribus et insidiantibus pastoribus prædicaverunt; et ideo David dicit: Quoniam non est in ore eorum veritas, et cor eorum vanum est »; et « Peccatori Deus dicit: Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? » et « Currebas cum furibus, et cum adulteris portionem tuam ponebas ».

իմ 'ի բերանս քո . և թէ ինչ գողս ընթանայիր և ընդ շունան զնէիր զբաժին :

Արդ յաղագս ոյր արդեւք խօսի զայսոսիկ մարգարէն . ոչ ապաքէն քո , ընդ հովիւս և վերակացուս , զի զպատգամս Աստուծոյ մեք իսկ խօսիմք , որք զաշտիճան քահանայութեան ունիմք . և զիսորդ ոչ իցէ շուն յայտնապէս այն որ հակառակ իրաւանցն Աստուծոյ շարժեաց զեզու իւր և շնացաւ . ոչ ըստ մարմնոյ , այլ ըստ հոգւոյ , քանզի կենդանութեամբ իմով զաթոռ իմ յափշտակեաց : Բայց մեք յառաջիկայն երթիցուք : Ասէ զայնցանէն զարձեալ Գաւիթ . խօտեսցին այնքիկ ոչք ընտրեալ են արձաթով . և Սողոմոնի խրատ տայ և ասէ . Որդեակ , մի խաբեսցեն զքեզ արք ամբարիշտք կցորդ լինել ընդ նոսին արեան արգարոյ . և Եսայիաս , մանաւանդ թէ Աստուած 'ի ձեռն Եսայեայ , զերկին և զերկիր 'ի վկայութիւն դատաստանաւ ընդ Խարայելի , թէ Լուր երկին և ունկն զիր երկիր , զի Տէր խօսեցաւ . և ըստ կարգի մի ըստ միջէ ասելով զյամառութիւն սրտից նոցա՝ ասէ 'ի կատարածին բարկութեան . Ամենայն գլուխ 'ի ցաւս և ամենայն սիրտ 'ի տրտմութիւն . յտից մինչեւ 'ի գլուխ չիք 'ի նմա առողջութիւն , ոչ վէրք , և ոչ այտումն և ոչ հարուածք խղիւսայթեալք : Ընդէր . քանզի վէր յայնժամ կոչի , յորժամ այլ մարմինն առողջ լինիցի , և միով մասամբ յաղագս վիրին անզգայի . իսկ եթէ բոլորովին անդամովքն վիրաւորիցի , չեն այնուհետեւ օգուտ ինչ ոչ ձէթ և ոչ պատանս , և ոչ սպեղանիս 'ի վերայ գնելոյ :

Եւ արդ լուարուք , հովիւք , և երկերուք , մի լուէք 'ի բանէն , այլ քարոզեցէք համարձակութեամբ . մի տայք տեղի սատանայի . նմանողք եղբրուք մեծին Պետրոսի , զիսորդ սաստեաց մեծաւ բարկութեամբ զարշեւոյն Սիմոնի , յորժամ զշնորհսն Աստուծոյ խնդրէր արձաթով ստանալ . զոր նզովեալ հանդերձ կաշառովն 'ի կորուստ մատնեաց : Ընկալարուք և զխրատ աստուածայնոյն Պաւղոսի զգրեալսն առ Տիմոթէոս . Չեռս վազվազակի , ասէ , յուրուք վերայ մի գնիցես , զի մի կցորդ լինիցիս մեղաց օտարաց : Լուարուք և զտէրունականն

Ad quem hæc loquitur propheta? Nonne reapse ad vos, ad pastores et doctores? Nam nos ipsi sumus qui præcepta Dei prædicamus; nos quibus ordo est sacerdotalis. Nonne est vere canis, qui contra legem Dei suam linguam movit, et non corpore sed anima fornicavit, nam, me adhuc vivente, meam sedem usurpavit? Sed procedamus. Dicit etiam David de his: "Excludantur ii, qui probati sunt argento" et Salomon consilium dat dicens: "Fili mi, ne te decipiant impii efficientes, ut cum eis in sanguinem justi societatem ineas". Et Isaias, immo Dominus per Isaiam cælum et terram testor in iudicando Israel: "Audite cœli et auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est": atque ita eis singillatim in mentem revocans duritiam cordis eorum, extrema ira dicit: "Omne caput languidum, et omne cor mærens. A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas: vulnus et livor et plaga tumens". Et cur? Nam plaga tunc esse dicitur, quum pars quædam (corporis) vulneris causa insensibilis fit, et reliquum corpus sanum manet: si autem totum corpus vulneratum esset, non amplius nec oleum, nec vittæ, nec farmacorum usus prodessent.

Audite igitur, pastores, et timete, ne desinatis prædicare, sed libere prædicate. Magni apostoli Petri exemplum sequimini, qui magna indignatione objurgavit detestabilem Simonem, quum is divinas virtutes pecunia obtinere volebat, et eum una cum pecunia anathemate affecit et ad perditionem damnavit. Accipite consilium divi Pauli ad Timotheum scriptum: "Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis". Audite etiam verbum Domini: "Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis ante porcos margari-

ասացեալն . Մի տայք զսրբութիւն շանց և մի արկանէք զմարգարիտ ձեր առաջի խողաց , որ է բանին Աստուծոյ մարբութիւն : Դարձեալ . Նմանողք եղբրուք քաջ հովուացն , առաքինեաց արիական պատերազմողացն , և առաջին վերակացուացն եկեղեցւոյ . թէպէտ և բազում ընտրութիւն տեսանեմ երանելի արանցն այնոցիկ և սյսր ժամանակի անուանեալ հովուաց և վերակացուաց . նոքա քաջամարտիկ պատերազմողք , իսկ սոքա փախտականք 'ի հոգեւոր պատերազմաց . նոքա ժուժկալք , իսկ սոքա փափկասէրք . նոքա աստուածեղէն գրոց ընթերցման և գիտութեան և կրօնից նախանձաւորք , և սոքա պճնողք հանդերձիւք և արծաթասէր , և յայնոսիկ միայն ճեպեալք առաւելուլ քան զընկերս . նոքա զանձինս իւրեանց եգին 'ի վերայ ոչխարաց' նմանեալ քաջ հովուապետին և փրկչին , այլ սոքա իբրեւ վարձկանս թողեալ զոչխարսն փախեան : Ո՛վ երանելի և աստուածայնոց արանցն այնոցիկ , որոց յիշատակն 'ի զպրութեան կենաց գրեալ է :

Ողբայր երբեմն Դաւիթ յուշ առնելով զգթութիւնն Աստուծոյ . Ո՛ւր են , ասէ , ողորմութիւնք քո առաջինք , Տէր : Ողբացից և ես նմանապէս ընդ Դաւթայ , և ասացից արտասուօք . Ո՛ւր են բազմութիւնք երանելի եպիսկոպոսացն առաջնոցն և վարդապետացն , որք ծագեցին իբրեւ զփայլակն յաշխարհի , բանս կենդանականս ունելով յինքեանս . յորոց մի է և մեր պսակաւոր և վկայ , մանաւանդ թէ և առաջին քան զբազումս , որոյ առաջի կայ մեզ պատմութիւն տօնախմբութեանս : Նոքա էին հովիւք ճշմարտութեան , իսկ սոքա գայլք ապականիչք . նոքա զօրաւորք 'ի գործ և 'ի բանս աստուածայինս , և սոքա ընկղմեալք յինչս և 'ի ստացուածս մարմնականս . քանզի յաղազս արծաթոյ և հանդերձից խենեշութեան , երիվարաց և ջորոց և արօրածիգ եզանց և հօտից և խաշանց բազմանալոյ և պէսպէս զօշաքաղութեանց բազում ջանս և խօսս 'ի մէջ սոցա հանապաղօր տեսանի . իսկ վասն բանաւոր հօտից վիրկութեան և բարութեան նախանձու , և ոչ մի ինչ բան կամ հոգաբարձութիւն : Ո՛վ անմտութեանն , ո՛վ չար

tas vestras », id est divini verbi candorem; et etiam imitamini audentes pastores, strenuos præliatores, primos Ecclesiæ rectores, nam ego magnum discrimen invenio inter beatos homines illius temporis et inter pastores et rectores, uti appellantur, hujus ætatis. Illi strenui bellatores, hi spirituales pugnas fugientes; illi austeri, hi voluptuosi; illi divinorum librorum lectionis, scientiarum et religionis studiosi, hi veste eleganti compositi, argenti cupidi, hujusmodi rebus tantum suos fratres superare contendunt; illi animam pro suis ovibus dederunt, exemplum boni principis pastorum et salvatoris sequentes, hi veluti mercenarii, derelictis ovibus, fugierunt. O beatos et cœlestes homines, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ!

Deplorabat olim David, divinam misericordiam reminiscens: « Ubi sunt, inquit, Domine, miserationes tuæ primæ? ». Deplorabo et ego itidem cum David lacrymis dicens: Ubi est multitudo beatorum qui primi præsules et doctores fuerunt? qui ut fulgur in mundo luxerunt, vitæ verbum in semetipsis habentes, inter quos unus noster coronatus ac martyr est, immo primus inter plures, de cujus vita in hac solemnitate loquemur. Illi pastores veritatis erant, isti autem lupi rapaces; illi validi in operibus doctrinaque divina, isti ad bona et divitias corporis pessumdati; nam de argento et vestium luxu, de equis et mulis, bobus aratrum trahentibus, gregibus armentisque multiplicandis, et de omnimodo sordido luero, quotidie diligentem curam habere, ac multa loqui consuescunt; de salute autem ac virtute grege rationalis, nullam curam habent et nunquam loquuntur. Oh dementia! oh prava radix libidinis! Quomodo ii pulchram Christi paupertatem docere poterunt, qui pro nobis pauper fuit, et discipulis

արմատոյ արծաթասիրութեանն . զիարդ կարասցեն սորա ուսուցանել զգեղեցիկ աղբատութիւնն ֆրիստոսի , որ վասն մեր աղբատացաւ , և աշակերտաց իւրոյ պատուիրէր ոչ ունել պղինձ 'ի դօտիս . արդարեւ մըլուրեալ են , զի ոչ իմանան զգիրս և ոչ զգորութիւն աստուածայնոյ բանից : Արդ լուարուք , հովիւք , և մի գանձէք ձեզ գանձս յերկրի . արծաթ ձեր բազմացաւ , և բանն նուազեցաւ . գոյք ձեր աճեցին , և համարձակութիւնն լուեաց . անբանիցն հոյք բազմացան , և բանաւոր ձեր հօտքն դիշատեցան , յաղագս որոյ համարս տալոց էք հովուապետին ֆրիստոսի . ոչ անդիտանայք ուրեմն թէ իւրաքանչիւր որ ընդ անձին իւրոյ միայն պատասխանի տալոց է Աստուծոյ , իսկ դուք քահանայապետք և քահանայք և սարկաւագունք , ընդ անձանց և ընդ ժողովրդեանն որ հաւատացաւ ձեզ 'ի Տեառնէ . տեսէք մի արդեւք զանխլասցի 'ի ձէնջ տաղանդացն առակ . զգոյշ լերուք անձանց և ամենայն հօտիդ , մի կորիցէ և մի որ յոչխարաց ձերոց , զի զարիւն նորա 'ի ձեռաց ձեր պահանջէ դատաւորն . արթուն լերուք այսուհետեւ և քարոզեցէք զբանն կենաց , 'ի բաց ընկեցէք զամենայն հոգս կենցաղականս , և պատրաստ եղերուք տէրունական դաւառեանն , զի յորժամ գայցէ , տոկոսեօր պահանջիցէ զհաւատացեալն ձեզ տաղանդ արծաթոյն :

Ձայս ամենայն զմտաւ ածելով , սիրելիք , մի ապահովութեան աղագաւ յանդգնաբար ժպրհիք յաթոռ վերակացութեան . օրինակ ձեզ կալլիք զերանելի հայրս մեր՝ զորոյ աստանօր հաւաքեալ կատարեմք դիշատակ , թէ զիարդ այնքան բազմամեայ կրից տանջանացն տեսէր քաջութեամբ , և կամ որպէս 'ի կատարման գործոյն 'ի բաց հրաժարէր 'ի տեսչութենէն , գիտելով զի դժուարակիր է տէրունականն լուծ . նոյնպէս և դուք որք պատահեցայք աստիճանի հովուութեան , հովուեցէք իմաստութեամբ որ ընդ ձեւք հօտդ է Աստուծոյ , որպէս ասէ Առաքեալն , մի 'ի հարկէ այլ կամաւ , մի զօջաքաղութեամբ , այլ յօժարութեամբ , մի իբրև տիրելով ժառանգութեանն , այլ լինել օրինակ հօտին , զի յերեւել հովուապետին ֆրիստոսի , ընդունիցիք զան-

suis præcepit ne in cingulis æs haberent?: vere ii animo falluntur, quia non intelligunt (divina) scripta ac vim divinatorum verborum. Audite nunc, pastores, et nolite thesaurizare vobis thesauros in terra; argentum vestrum crevit, et verbum defecit; bona vestra majora facta sunt et fidentia defuit; numerus belluarum crevit, atque grex vester rationabilis discerptus est, de quo Principi pastorum Christo a vobis reddenda est ratio; vos scitis unumquemque de se ipso, sed vos pontifices et sacerdotes et diaconos, de vobis metipsis et de populo, qui vobis a Domino traditus est, rationem reddere debere. Cavete ne parabolam talentorum ignoretis. Attendite vobis et universo gregi, ne qua ex ovibus vestris amittatur, nam sanguis ejus ex manibus vestris iudex requiret; vigilate ergo, verbum vitæ prædicate, omnes profanas curas abjicite, ad Domini adventum estote parati, nam quum veniet, commendatum vobis talentum argenti cum usura requiret.

Hæc omnia reputantes, dilectissimi, ne audeatis avaritiæ causa ad supremum thronum arroganter aspirare. Vobis exemplum præbeat noster beatus pater, cujus memoriam hic congregati celebramus. Qui magno animo multorum annorum labores ferebat et opere perfecto regimini renuntiabat; sciens, difficile esse jugum Domini ferre; etiam vos, qui ordinem pontificalem accipistis, «Pascite cum sapientia, qui in vobis est, gregem Dei, ut dicit Apostolus, non coacte, sed sponte; neque turpis lucri gratia, sed voluntarie; neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis; ut cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam». Similiter scribit etiam Paulus dicens: «Oportet enim episcopum sine crimine esse,

Թառամ փառաց սլաակն : Զսոյն և Պաւղոս գրէ ասե-
 լով . Պարտ է եպիսկոպոսին անարատ լինել որպէս Աս-
 տուծոյ անտեսի . մի յանդուգն , մի բամբասող , մի
 թշնամանող , մի հարկանող , այլ հիւրասէր , բարեսէր ,
 ցած , արդար , սուրբ , ժուժկալ , վերակացու լինել հա-
 ւատարիմ Բանին վարդապետութեան , զի կարող իցէ
 մխիթարել զհաւատացեալս , և զհակառակորդան կըշ-
 տամբել : Տեսանե՛ս , որպիսի փոյթ յանձին կալեալ աս-
 տուածայինն Առաքեալ զգուշացուցանէ զեպիսկոպոսս
 բարեաց գործոց լինել նախանձաւորս , զի յետ օրինակն
 լինելոյ , կարող իցէ և զայլս օգտեցուցանել : Դարձեալ
 ոչ միայն զքահանայս զգուշացուցանեն աստուածային
 օրէնք և 'ի բարիս թեւակոխել միշտ , այլ և զամենայն
 հասակ մարդկութեանս ըստ իւրաքանչիւր կարգի ,
 զմեծամեծս և զփոքունս , զթագաւորս և զգատաւորս ,
 զիշխանս և որք ընդ իշխանութեամբ , զմեծատունս և
 զազբատս , զերիտասարգս և զկուսանս , զարս և զկա-
 նայս , զծերս և զտղայս որք միանգամ 'ի Քրիստոս
 մկրտեալ են և յանուն Քրիստոսի քրիստոյնեայք ա-
 նուանեալք . որոց պարտ է յիշել ամենայն հաւատա-
 ցելոցք Քրիստոսի՝ զուխան աստուածեղէն զոր առաջի
 բեմին Քրիստոսի հաստատեցէք , և բանիւ խոստովա-
 նեցէք զնա տէր և Աստուած , և հրաժարեցէք 'ի սա-
 տանայէ և յամենայն գործոց նորա : Տեսէք , ո՛ւմ ար-
 դեւք ուխտեցէք զանձինս . ոչ հրեշտակի և ոչ երկրա-
 ւոր ուրուք թագաւորի , այլ թագաւորին թագաւորաց ,
 և տեառն տերանց . նմա դաւանեցայք , զնա խոստովա-
 նեցէք առաջի բազում վկայից . որում և ակնկալիք
 յայսմ հետէ գալտեան նորա յերկնից . զի եկեալ
 բերցէ զձեռագիր ուխտագրութեան խոստովանու-
 թեանն ձերոյ , և ընթերցցի առաջի հրեշտակաց և
 մարդկան : Արդ 'ի բաց կացէք այսուհետեւ 'ի հեթա-
 նոսական գործոց . լուարուք Առաքելոյ զի ասէ . Զայս
 ասեմ և ուխտեմ 'ի Տէր , մի եւս ձեզ գնալ որպէս և
 այլ հեթանոսք գնան ունայնութեամբ մտաց իւրեանց
 խաւարեալք հոգւով . վասն որոյ , սիրելիք , որպէս ըն-
 կալարուք 'ի Տեառնէ մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ և 'ի

sicut Dei dispensatorem: non audacem, non maledicum, non injuriosum, non percussorem, sed hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem; fidelem defensorem doctrinæ Verbi, ut potens sit exhortari fideles, et eos, qui contradicunt, arguere ». Videtne quanta sollicitudine divus Apostolus episcopos hortetur ut bona opera æmulentur, ut etiam, postquam bonum exemplum præbuissent, aliis adjumento essent? Divina lex etiam admonet non tantum sacerdotes ut constanter virtuti operam dent, sed quamlibet humanam ætatem pro ordine suo, natu majores et minores, reges et judices, principes et servos, divites et pauperes, adolescentulos et virgines, viros et mulieres, senes et pueros, qui semel in Christo baptizati, et Christi nomine Christiani appellati sunt; nam vos omnes Christifideles recordari oportet, vos ante altare Christi fœdus divinum confirmasse et eum Dominum et Deum ore confessos esse, et dæmonio et omnibus ejus operibus renuntiavisse. Videte ergo cui vosmetipsis tradidistis: non angelo neque terrestri regi, sed regnantium regi et domino dominantium et in eum credidistis, eumque coram multis testibus confessi estis; posthac ejus adventum a cœlo expectate, nam veniens chirographum fœderis vestri feret, idque coram angelis et hominibus leget. In posterum igitur ab operibus gentium abstinete, et Apostolum audite dicentem: « Hoc igitur dico, et testificor in Domino, ut jam non ambuletis, sicut et gentes ambulant in vanitate sensus sui: tenebris obscuratum habentes intellectum »; et ideo, dilectissimi, quoniam a Domino nostro Jesu Christo et ab ejus sanctis Apostolis præcepta accepistis, ea constanter observate. Obedite veris pastoribus, et cavete ab improbiis, quia mala sunt tempora et lupi pro pastoribus fiunt pastorum principes, qui extrinsecus angelico vultu apparent, et intrinsecus diaboli habitaculum sunt; verbis pietatem simulant, operibus autem apostatæ sunt. Cavete ne ab eis decipia-

սրբոց աշակերտաց նորա զգառուիրանս, 'ի նմին կայ ջիբ պնդութեամբ: Ճշմարիտ առաջնորդաց ձերոց հնազանդ լերուք, և 'ի պղծոցն զգուշացարուք, զի աւուրքս չարութեան են, և փոխանակ հովուայ գայլք մտանեն հօտապետք, որք զկերպարանս ցուցանեն արտաքուստ հրեշտակի, և 'ի ներքոյ տեղի են սատանայի. բանիւ ձեւանան բարեպաշտք և դործովք իւրեանց ուրացեալք: Բայց մի խաբիցիք 'ի նոցանէն, այլ որպէս ընկալայք զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս, 'ի նոյն գնասջիբ մինչև 'ի վախճան, զի և ընդ նմին թագաւորեալք վայելիցէք զյաւիտենական կեանսն:

Եւ արդ յազգս այսոցիկ աւարտեսցուք աստանօր դբանս, և զերջանիկ հօրն մերոյ և նահատակին մեծի գնորդականս ճառից բուն հարցուք վերստին: Քանզի ծայրագոյն խոնարհութիւն նորա յորդորեաց զմեզ յայսքան ձգիլ երկարութիւն բանից, որպէս զի պարտ է որք այսմ աստիճանի բաղձան, և ախորժեն բանաւոր հօտից վերակացու լինել, օրինակ աւնուլ զերանելիս. մաքրել նախ և առաջին զանձինս յամենայն արատոյ ըստ նմանութեան սորա, և ապա յաստուածայինս յայս մերձենալ սրբութիւն. ըստ տէրունական հրամանին, եթէ Ծագեսցէ լոյս ձեր առաջի մարդկան, զի զդործս ձեր բարիս տեսեալ փառաւորեսցեն զՀայրն երկնաւոր: Նա և թէ մարմնական ինչ փորձութեանց հանդիպեսջիք, մի անժուժութեամբ վհատիցիք, այլ համբերեցէք մեծաւ յուսով: Տեսէք զաստուածազգեստ հարսն յառաջագոյն եթէ զիարդ այնքան նեղութեանց և չարչարանաց ժուժկալեցին յազգս հօտին Քրիստոսի, համբերութեամբ բազմաւ 'ի վիշտս, 'ի չարչարանս, 'ի գանս, 'ի բանգս, 'ի խռովութիւնս, 'ի հսկմունս, 'ի պահս, 'ի սէր սրբութեան, 'ի բանս ճշմարտութեան, 'ի զօրութիւն Աստուծոյ, փառօք և անարգութեամբ, դովութեամբ և պարսաւանօք, իբրեւ մահկանացուք և ճշմարտապէս կենդանիք, իբրեւ տրամեալք և հանապազ ուրախք, իբրեւ անանկք և զբազումս մեծացուցին: Այս ամենայն զրեցաւ վասն նոցա յօրինակ մեզ զի և մէք զհետ շաւղաց նոցա երթիցուք:

mini, sed quemadmodum in Dominum nostrum Jesum Christum credidistis, ita semper usque ad finem perseverate; ut cum eo regnantes vita æterna gaudeatis.

Nunc autem nostro sermone de his rebus finem ponimus et Beati patris nostri ac magni confessoris pænegyricum resumemus. Nam ejus summæ humilitatis causa nos adeo nostra verba produximus, ut ii, qui ad hunc (sacerdotalem) gradum aspirant, ac rectores gregis rationalis esse optant, exemplum a Beato nostro sumant et ante omnia semetipsos pariter ab omnibus maculis purificent, postea autem ad hanc divam Sanctitatem accedant, secundum præceptum Domini: « Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est ». Si autem in tentationes carnales incidatis, ne præter modum animo deficiatis, sed maxima patientia sustinete. Videte quomodo primi patres, Deo conjuncti, maximos labores tormentaque tulerunt pro grege Christi; « Cum multa patientia in tribulationibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditio-nibus, in vigiliis, in jejuniis, in castitate, in verbo veritatis, in virtute Dei, per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam, quasi morientes et ecce viventes, quasi tristes, semper autem gaudentes; sicut egentes, multos autem locupletantes ». Hæc omnia scripta sunt de iis pro nobis, ut et nos eorum vestigia sequamur.

Այլ և մարդարէքն սուրբք և նահապետացն դասք պէսպէս փորձութեամբ անցուցին զկեանս իւրեանց . լուր իսկ Դաւթայ յորժամ զվշտաց իւրոց 'ի թիւ արկանէ զբազմութիւն . Տէր Աստուած 'ի քեզ յուսացայ, փրկեա զիս, և յիմոց հալածչացն ապրեցո զիս . և Մինչեւ յերբ, Տէր, մոռանաս զիս 'ի սպառ . և թէ էս 'ի տանջանս պատրաստ եմ, և ի բաց արա յինէն զտանջանս . և թէ կոխեցին զիս թշնամիք իմ զօրհանապազ, և ըզմոխիր որպէս հաց կերայ, և Պանդուխտ եմ ես և նըշդեհհ որպէս և ամենայն հարք իմ: Տեսանես զի ոչ միայն զիւրն յայտ առնէ զնեղութիւնս, այլ և զնախնեացն, և ոչ պարզաբար զմիոյ կամ զերկուց այլ զամենեցուն, որպէս ամենայն հարքն իմ, ասէ, ցուցանելով և յայտ առնելով եթէ ոչ որ 'ի նոցանէ յաշխարհիս յայտմիկ հանգստեան պատահեցաւ: Երթիցուք եթէ ակտրժէք 'ի բազմալիչո նահատակն, յերանելին ասեմ Յովբ, և լուիցուք չափաւորապէս առ 'ի նմանէ զիւրոցն պատմելով զչարչարանաց, որպէս զի կարասցուք թերեւս առ նորայն նախանձու և զմերս թեթեւ նեղութիւն համբերութեամբ տանել . Ո՛չ ապաքէն իբրեւ զփորձութիւն են, ասէ, վարք մարդոյ 'ի վերայ երկրի, և կամ իբրեւ զառօրեայ վարձս վարձկանի կեանք նորա . և գարձեալ, Գիշերք ցաւագինք տուեալ են ինձ, լի ցաւօք լինիմ յերեկորեայ մինչեւ յառաւօտ . և Արդարք ծաղր լինին, զի մատնին 'ի ձեռս ամբարշտաց: Իսկ առ Աստուած ասէ . Զարհուրեցուցանես զիս տեսլեամբ զիշերուոյ, մատնեցեր զիս 'ի ձեռս անօրինի, եղիր զիս բամբասանս ազգաց, պաշարեալ եմ յամենեցունց: Տեսանես ցաւագին պատմութիւն, տեսանես բռնաւորական վիշտք: Նման սմին և Երեմիաս բարբառի . Ո՛հ, մայր իմ, ընդէր ծնար զիս, այր դատեալ և դատապարտեալ, տեսանել զթշուառութիւնս մարդկան: Այսպէս և ամենայն արդարոցն դասքն 'ի ցաւս և 'ի չարչարանս անցուցին զկեանս իւրեանց: Վասն որոյ աղաչեմ և փոխան ասեմ, մի հանապազ զանդորր և զընդարձակն խնդրէք ճանապարհի հետեւումն . քանզի և զինուոր որ պատաղիցի 'ի կեանս աշխարհիս և ոչ ըստ օրինաց

Etiam sancti prophetæ ac patriarcharum chorus in variis tentationibus vitam egerunt; audi Davidem multiplices ejus labores enumerantem: " Domine Deus meus in te speravi, salvum me fac ex omnibus persecquentibus me, et libera me "; et " Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem? "; et " Ego in flagella paratus sum "; et " Amove a me plagas meas "; et " Conculcaverunt me inimici mei tota die "; et " Cinerem tamquam panem manducavi "; et " Advena ego sum apud te et peregrinus, sicut omnes patres mei ". Videsne? non solum ejus pœnas ostendit, sed etiam ejus majorum, et non solum unius vel duorum ex ipsis sed omnium; dicit enim, " Sicut omnes patres mei ", aperiens ac declarans neminem ex illis pacem in hoc mundo invenisse. Eamus, si placet vobis, ad afflictissimum athletam, scilicet ad beatum Job, et eum breviter de suis tormentis loquentem audiamus; ut fortasse eum æmulando, levia nostra onera patienter sufferre possimus: " Nonne malitia est, dicit, vita hominis super terram et sicut dies mercenarii, dies ejus? "; et alias: " Noctes laboriosas enumeravi mihi, replebor doloribus usque ad tenebras "; et " Justi deridentur, quia traditi sunt in manus impiorum ". Et ad Deum loquitur ita: " Terres me per visiones nocturnas, dereliquisti me in manibus impii, dedisti me in opprobrium gentibus, et circumdatus sum ab omnibus ". Videsne historiam dolorosam, videsne violenta supplicia? Similiter loquitur et Jeremias: " Væ mihi, mater mea: quare genuisti me, hominem judicatum et condemnatum, ut miserias hominum viderem? ". Ita omnis chorus justorum in doloribus ac mœroribus vitam egit. Ideo rogo vos et denuo dico vobis, ne semper via comoda et ampla eatis; nam miles qui de rebus hujus mundi sollicitus est, neque ad sui ducis nutum dimicat, ab eo non coronabitur; et vos similiter non sitis ignavi et pavidum in stadio fortitudinis, sed similes hominibus beatis, pœnas tolerate quibus propter Dei fidem afficiemini:

զօրավարին մարտիցէ, ոչ պսակեացի առ ՚ի նմանէ . նմանապէս և դուք, մի վատք և վեհերոտք յասպարիղի նահատակութեանն գտանիցիք, այլ նմանեալք երանելի արանցն, համբերեցէք հասերոյն նեղութեանց որ վասն բարեպաշտութեանն . գիտէք իսկ՝ զի նեղութիւնք զհամբերութիւն գործեն, ըստ Պաւլոսի, համբերութիւն զհանգէս, հանգէսն զյոյս բարեաց, յոյսն ոչ երբէք յամօթ առնէ զհաստատեալսն նովաւ : Էւ արդ մի ՚ի նեղութիւնս միայն հայէք, այլ և ՚ի պսակն . մի յախտս ընն եւեթ, այլ ՚ի փոխարէն հատուցմունսն, մի ՚ի տանջանսն, այլ յարքայութեանն խոստումսն . քանզի և այս մեծագոյն իմն երեւի յուսոյ լրումն, յազազս հանդերձեալ բարեացն անտես առնել զնեղակայիս չարչարանս :

Այլ այժմ՝ բաւական վարկանիմք որ յազազս այսորիկ ասացեալք . բեր այսուհետեւ յառաջիկայսն՝ երթիցուք, մտանելով ՚ի բանն ուստի ելաք : Քանզի երանելի հայրն մեր և մեծ խոստովանողն Գրիգորիոս յետ պայծառագոյն յայտնութեանն որ ՚ի վերուստ, հաւանեալ լինէր տէրունական հրամանին, երթայր այնուհետեւ ընդունել զձեռնադրութիւն քահանայապետութեանն . որ և անդանօր նշան մեծագոյն, եթէ ո՞րք էր Գրիգորիոս՝ ցուցանէր Աստուած, որպէս զի Հոգին սուրբ աղանակերպ տեսեամք յայտնէր ՚ի վերայ նորա հանգչելով . և այնքան մեծավայելուչ պատուով դառնայր սքանչելի քահանայապետն Աստուծոյ յայցելութիւն նորատունկ ժողովրդեան իւրոյ . ընդ առաջ ընթանայր այնուհետեւ ՚ի պատիւ նմա մեծ արքայն Տրդատիոս հանդերձ ամենայն զօրօքն, և պատահեալ միմեանց առ գետովն Եփրատայ՝ լի առնէր զամենեսեան խնդութեամբ բազմաւ . քանզի մկրտէր զնոսս յանուն սուրբ Երրորդութեանն . յորում և լոյս անձառելի ծագէր ՚ի յերկնից ՚ի հրաշ սքանչելեաց տեսողացն : Եւ յայնմհետէ պատրաստէր Տեառն ժողովուրդսեպհական . շինէր և տաճարս Աստուծոյ բազմապատիկս և հրաշալիս յաշխարհին Հայաստանեայց . կացուցանէր եպիսկոպոսունս, երիցունս, և սարկաւազունս,

scitis jam quod, "Tribulationes patientiam operantur, sicut Paulus dicit, patientia autem probationem, probatio vero bonam spem, spes autem non confundit" eos, qui in ea firmi sunt. Ideo non solum ad pœnas, sed etiam ad coronam respicite, non solum ad tormenta sed etiam ad mercedem, non solum ad supplicia sed etiam ad cœlorum promissionem; nam plenitudo spei esse videtur pro futuris bonis præsentis cruciatus contemnere.

Sed nunc satis de his rebus me dixisse puto. Nunc procedamus, ad argumentum redeuntes a quo digressi sumus. Beatus pater noster et magnus confessor Gregorius, post claram cœlestem revelationem, se subiciebat præcepto Domini; postea ad ordinem pontificalem accipiendum ibat (Cæsaream), ubi mirabili signo Deus quis esset Gregorius manifestabat; nam Spiritus Sanctus columbæ specie apparebat super eum stans; et mirabilis Dei pontifex insigni honore ad visitandum populum suum nuper conditum revertebatur. Obviam ei ibat tunc honoris causa, magnus rex Tiridates, cum omnibus suis militibus, in quem (Gregorius) apud flumen Euphratem incidens, magna lætitia omnes afficiebat. Baptizabat enim eos in nomine Sanctæ Trinitatis; et inenarrabilis lux prodibat cum stupore videntium. Postea præparabat Domino acceptabilem populum; ædificabat etiam multa et stupenda templa Deo in regione Armeniorum; constituebat episcopos, presbyteros, et diaconos, chorum clericorum et monachorum. Docebat eos pulchram et fecundam doctrinam, librorum divinorum argumentis in fide confirmabat, super fundamentum apostolicarum traditionum roborabat, atque ita ut etiam nunc electus populus ejus atque clerus in diem via virtutis progrediatur.

դասս կզերիկոսաց և վանականաց, ուսուցանէր զնոսս զեղեցիկ և առատ վարդապետութեամբ՝ ի գորութեանց աստուածայնոց տառից, ամբացուցանէր ՚ի հաւատս, հաստատէր ՚ի վերայ հիման առաքելական աւանդութեանցն. և այնքան՝ զի մինչեւ յայժմ իսկ օր ըստ օրէ ՚ի լաւագոյնսն յառաջանան ընտրեալ նորայն ժողովուրդ և վիճակ :

Իսկ երանելին յետ սուղ ինչ ժամանակի հրաժարէր ՚ի վերակացութենէ անտի, ղցանկալին իւր երթեալ համբուրէր լուսթիւն. քանզի յոյժ սիրելի էր նմա ընդ մեծին Եղիայի և ընդ Մկրտչին Յովհաննու բնակելն յանապատի, վասն որոյ և ախորժէր իսկ թագուցանել զանձնն ՚ի մարդկայինս տեսութենէ, զի մաքրապէս անդանօր և աննիւթաբար աննիւթականին հանդիպեսցի տեսութեանն Աստուծոյ :

Այսպիսի են սրբազանի հօրն մերոյ ուղղութիւնք, և այս նորայն քաջութեանն պատմութիւնք : Այսպիսի լաւագոյն առաքինութեամբ քաղաքավարեաց յաշխարհի, ոչ ՚ի հեշտութիւնս ինչ կենցաղականս, այլ ՚ի զանս և ՚ի տանջանս, ՚ի քաղց և ՚ի ծարաւ, ՚ի ցուրտ և ՚ի մերկութիւն, ՚ի բանդ և ՚ի կապանս, ՚ի լերինս և յանապատի. սիրեաց զԱստուած և սիրեցաւ առ ՚ի նմանէ, փառաւորեաց և փառաւորեցաւ, Զփառաւորիչս իմ, ասէ, փառաւոր արարից : Գրիգորիոս Երրորդութեանն քարոզն, ուղղափառութեանն հաստատիչն, Քրիստոսի հօտին վերադիտողն, իմաստութեան հոգւոյն տաճարն, երկնային կառավարն, օգախաղաց թռչունն, տիեզերաց անշիջանելի լոյսն, պայծառագոյն արուսեակն, մոլորելոց առաջնորդն, ընտրութեան անօթն, սրբութեան տաղաւարն, աստուածական նուէրն, Հոգւոյն սրբոյ ընդունողն, միասնական Երրորդութեանն բնակարանն, առաքինութեանն օրինակն, պատուիրանաց Աստուծոյ գործարանն, հայրապետաց զեղեցիկութիւնն, միայնաւորաց պայծառութիւնն, սրբութեան ուղղելորիչն, հաւատոյ հաստատութիւնն, եկեղեցւոյ ամբութիւնն : Գրիգորիոս քրիստոսական օրինացն վարդապետն, աւանդութեանց նորին ուսուցիչն, դիւաց

Beatus autem paullo post se ab illo regimine extrahebat, et in optatam suam solitudinem recipiebat: nam ei jucundissimum erat in desertis cum magno Elia et Joanne Baptista vitam agere: propterea a conspectu hominis se abdere gratum habebat, ut ibi sancte et spiritualiter (vivens) ad incorpoream visionem Dei perveniret.

Hæ sunt Sancti patris nostri dotes et hæc ejus strenuitatis est historia. His præclaris virtutibus præditus vixit in mundo; non in voluptatibus terrestribus, sed in flagellis et tormentis, in fame et siti, in frigore et nuditate, in carcere et catenis, in montibus et desertis; Deum amavit et ab illo amatus est; glorificavit et glorificatus est: "Quicumque glorificaverit me, inquit, glorificabo eum". Gregorius prædicator Trinitatis, fidei catholicam firmans, gregis Christi curator, Spiritus sapientiæ templum, auriga cœlestis, avis aerea, inextinguibilis lux universi orbis, fulgentissimus lucifer, dux errantium, vas electionis, receptaculum sanctitatis, divinum munus, Spiritus Sancti receptor, habitatio consubstantialis Trinitatis, exemplum virtutis, organum præceptorum Dei, pulchritudo præsulum, ornamentum monachorum, rector sanctitatis, firmitas fidei, soliditas Ecclesiæ. Gregorius christianæ legis doctor, ejus traditionum magister, dæmonum insectator, exemplar in ærumnis, typus mansuetudinis, forma humilitatis, anachoretarum imago, turtur desertorum, sol splendens, mens perspicax, oculus insomnis, pœnitentiæ præceptor, conversionis via, ductor errantium, medicus ægrotorum, vitiorum interfecto, pastor strenuus, custos vigilans, radix patientiæ, admirabilium

հալածիչն , նեղութեանց օրինակն , հանդարտութեան յեղանակն , խոնարհութեան դազաւարն , ճգնաւորաց նկարագիրն , անապատական տատրակն , լուսաւիայլ արեգակնն , արագահաս միտքն , աննիրհելի ակնն , ապաշխարութեան ուսուցիչն , դարձելոյ միջնորդն , մուրեկոյ առաջնորդն , հիւանդաց բժիշկն , ախտից սատակիչն , արիական հովիւն , անքուն պահապանն , համբերութեան արմատն , անճառելեաց տեսանողն , ստորայնոց արհամարհողն , երկնաթռիչ արծուին , հրեշտակաց պարակիցն , առաքելոցն հաղորդակիցն , մարտիրոսաց չարչարակիցն , արքայութեանն բնակիցն , Աստուծոյ Հօր ժառանգուորն , Քրիստոսի ժառանգակիցն , որ տառի երրորդութեանն ընդ հրեշտակս բարեխօսէ միշտ վասն ամենայն աշխարհի :

Այլ դու , աստուածային և պատուական զլուխ , որ զամենեցուն զլուխն զՔրիստոս յանձին բերելով լոյս երեւեցար տիեզերաց , ով աստուածազգեստ և երջանիկ հայր , որ գեղեցկապէս քաղաքավարելով 'ի յերկրի զընթացն կատարեցեր , զհաւատսն պահեցեր , պսակադիր կէտին ժամանեալ հասեր , և առաջնորդական մտացդ մաքրութեամբ՝ որքան կարելի է մարդկան՝ աստուածատես եղեալ վերաբարձար յանհասանելիդ բարձրութիւն . դու զչարչարանացն բառնալով 'ի վերայ ուսոյդ զխաչ , միամտաբար զհետ Քրիստոսի ընթացար , որով զանկապտելին զանձեցեր զգանձ պահեալ քեզ 'ի յերկինս : Դու զկենցաղականս ամենայն վաճառեցեր , և զանգինն փոխանակ ստացար մարգարիտ զՔրիստոս : Դու ոչ 'ի վերայ աւագոյ հեղգաբար շինեցեր զտունն , այլ 'ի վերայ ամրացեալ վիմին առ 'ի Քրիստոս հաւատոցն հաստատեցեր զհիմնն , ուստի և 'ի շնչմանէ օդային այսոցն դառնաբեր հողմոց և յարուցեալ կռապաշտութեանց ուղիսից մնացեր անսասանելի : Դու զճանրութիւն սունջեան բոլոր կենցաղոյս , և զտապ բոցակէզ միջօրեայ բարձեր ամենայնիւ , որով զվարձուցն ընկալար 'ի Տեսանէ վաչխիւ զփոխարէնսն : Դու ըլտուեալն քեզ շնորհացն տաղանդ առ յԱստուծոյ , առատապէս բաշխելով բազմացուցեր , որով զերանա

spectator, terrena contemptor, aquila in cœlum volans, angelorum consors, apostolorum particeps, cum martyribus excruciatas, regno cœlorum familiaris, Dei Patris hæres, Christi cohæres, ad Trinitatem cum angelis semper pro universo mundo preces fundit.

Sed tu, o divinum et honoratum caput, qui omnium caput Christum in te ferens, lux apparuisti universo orbi, dive et felix Pater, qui jucunde super terram vitam agendo, cursum consummasti, fidem servasti, ad tempus coronæ accipiende pervenisti, et puritate mentis tuæ reatricis, quantum possibile est homini, te extulisti ad hanc inaccessam celsitudinem qua Deum conspicias es. Tu crucem tormentorum super humeros gerens, sincero animo Christum secutus es, quare tibi tutissimum thesaurum in cœlo conguessisti. Tu quæ sunt hujus vitæ omnia vendidisti, et pro eis Christum, margaritam sine pretio, possedisti. Tu negligenter in arena domum non ædificasti, sed super firmam petram fundamentum cum fide in Christo constituisti, quamobrem contra vehementes ventos a malignis aereis spiritibus excitatos et contra invadentes paganæ religionis torrentes immobilis mansisti. Tu pondus diei tota hac vita et æstum meridianum inflammatum meridiei omnino tolerasti, ideo retributionem mercedis cum usura a Domino accepisti. Tu talentum gratiæ a Deo tibi datum, copiose distribuens multiplicasti, quare vocem beatam audisti: «Euge serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui». Tu lampadem spiritus tui oleo misericordiæ inexstinguibilem servasti, ideo paratus es ad nuptias cœlestes intrare cum Christo. Tu angusta

ւէտն լուար ձայն . Բարի ծառայ և հաւատարիմ, մուտ յուրախութիւն տեառն քո : Դու զլապտեր հողւոյդ օղորմածութեանն իւղովն անշիջանելի պահեցեր , պատրաստ գտանելով մտանել ընդ ֆրիստոսի յերկնայինն առագաստ : Դու ընդ նեղ և անձուկ ճանապարհորդելով շաւիղ արքայութեանն, վայելես այժմ՝ ի վերին գերաշխարհիկ կայանսդ : Դու զկեանս քո խոկմամբ մահու վարելով, զխտս մարմնականս յեղանակաւ աստուածսիրութեան հողւոյդ հնազանդեցուցեր : Դու յանմատոյց զվեակ անախտութեանն հասանելով՝ գերակատար առաքինութեամբ հաւատոյ սիրոյ և յուսոյ՝ բարձրացար յիմանալիսն , կառավարելով ըստ Եղիայի յերկինս, ամենայնիւ յԱստուած միացեալ աստուածատեսակ մաքրութեամբ : Եւ զի համառօտագոյն ասացից , դու և զյաւիտենական սրբոցն ամենեցունց զառաքինութիւնս հաւաքելով իմաստասիրաբար՝ ըստ օրինակի մեղուաց՝ զբազմատեսակ վարս ընտրելով զիւրաքանչիւրոցն՝ ի քոյդ բերես նմանութիւն , զորոց բերցուք առաջի մի ըստ միովէ զանուանս ընտրելոցն յիշատակաւ :

Աքել արդար, անարատ պատարագաւն գովեցաւ . իսկ դու , բազմերջանիկ հայր , ընծայ բանաւոր բոլորովին զանձն քո մատուցեր Աստուծոյ հանապազօր մաղթմանօք առ նոյն հպելով : Ենովս անտեսանելի յուսով յուսացաւ ՚ի Տէր . իսկ դու զառաջիկայ յուսոյն օրինակ արդէն ցուցանես տակաւին : Ենովք հաճոյ եղեալ Աստուծոյ փոխադրեցաւ յստորայնոցս . իսկ դու զհողւոյդ տեսութիւն բոլորովին յերկրէ յերկինս փոխադրեցեր : Նոյ արդար գորով և ՚ի վերայ պատարագայն հաճոյ գտեալ , փայտեղէն տապանաւն զկենդանեացն ազգապրեցուցանէր ՚ի ջրհեղեղին կործանմանէն . բայց դու նոր իմն տապան հաստատեցեր զեկեղեցի ֆրիստոսի , և ՚ի ջրհեղեղէ կռապաշտութեանն զբազմութիւն մարդկան ապրեցուցեր : Աբրահամ աստուածսիրութեամբն և հիւրասիրութեամբն սքանչելի եղեալ , միանգամայն և պատարագ ընդունելի առանց զենման զորդին՝ որ յաւետեացն էր՝ մատուցանէր Աստուծոյ . բայց դու ոչ

et stricta paradisi via progressus, gaudes nunc cœlesti dono. Tu vitam in mortis meditatione egisti; carnales affectus, Dei amore, tuo spiritui subiecisti. Tu ad arcem puritatis pervenisti et maximis virtutibus fidei, caritatis et spei, te ad rationales (spiritus) in cœlum curru veluti Elias elevasti, cum Deo te divina puritate conjungens. Et ut dicam brevi, tu virtutes omnium sanctorum usque ab initio sapienter in te, sicut apis colligendo et multiformes rationes vivendi eligendo, te cuique eorum similem fecisti, quorum electorum nomina singillatim memoria tenebimus.

Abel justus mundo sacrificio laudatus est, tu autem, Beatissime pater, te totum in donum rationale Deo obtulisti, precibus quotidianis ad ipsum accedens. Enos spe invisibili in Domino speravit, tu autem spei præsentis etiam exemplum præbes. Enoch, quum Deo placuisset ab hac terra sublatus est, tu autem animæ tuæ visionem omnino a terra in cœlum transtulisti. Noe justus et sacrificiis placens, animalium genus arca lignea a diluvii excidio conservabat, tu autem novam arcam, Christi Ecclesiam fundasti, hominumque multitudinem, ab idololatriæ diluvio servasti. Abraham divino amore ac hospitalitate admirabilis, sacrificium gratum, quamvis filium promissionis non immolaret, Deo obtulit, tu autem non semel, sed quotidie Christum in afflictionum caverna excepisti et immolasti non ovem loco Isaaci oblatam, sed te ipsum holocaustum rationale, sacrificium Deo viventi obtulisti. Isaac sua justitia et quum esset figura (Christi) glorificatur, tu autem, veluti justitiæ canon, omnimodas virtutes exemplumque virtutum

միանդամ այլ հանապազօր զֆրիստոս ընկալար հիւ-
րասիրութեամբ 'ի գբին տառապանաց, և զեներ՝ ոչ
ոչխար փոխանակ իսահակայ մատուցեալ, այլ գբեղ ինք-
նին բոլորապատուղ ողջակէզ բանաւոր ընծայելով կեն-
դանւոյն Աստուծոյ : Իսահակ արդարութեամբն և օրի-
նակ լինելովն փառաւորի, իսկ դու իբր քանուն արդա-
րութեան և զամենայն տեսակս առաքինութեան և զօ-
րինակ բարեաց 'ի քեզ բերելով մաքրապէս : Յակովբ
պարզմտութեամբ հոգւոյն և բազմօրդութեամբն սրան-
չելի եղեւ, որով և զսանդուղն տեսանէր յերկրէ յեր-
կինս հասանելով, մեծագոյն իմն խորհրդոյ օրինակ մեզ
ցուցեալ. բայց դու ծնար հովիւս և հովուապետս և
հօտս բազումս՝ հօտապետին ֆրիստոսի. և ելս 'ի մտի
զնելով քո, իբր աստիճանաց ելիւք ըստ իմանալի
սանդղոց՝ փառաց 'ի փառս փոխելով, յերկրէ յերկինս
վերակոչեցար. վասն որոյ ոչ նշանաւոր խաշինս, այլ
նշանաւ հոգւոյն շնորհաց՝ բազում որդիս լուսոյ ածեր 'ի
փառս : Յովբ յաղազս անարատութեանն և համբերա-
տար ժուժկալութեանն երեւելագոյն եղեւ, բայց ոչ
նուազագոյն քան զնորայն երեւեցաւ և քոյին չարչա-
րանացն նահատակութիւն. զի ոչ արտաքոյ քաղաքին
յաղբիս, այլ 'ի բազմավիշտ խորխորատին դժոխայինն
անապատի, և փոխանակ որդանցն՝ դաժանատեսակ
թունաւորացն իժիցն և քարբից համբերելով : Յովսէփ
ողջախոհութեամբն և անոխակալութեամբն հոչակե-
ցաւ, իսկ դու օրինակ պարկեշտութեան յամենայնի ե-
րեւեցար, և յիմանալի եզիպտուհւոյն՝ 'ի բնաւորական
ախաից՝ զմիտս մաքրելով, զպատմուճան մեղացն մեր-
կացեալ՝ փախեար յամօթոյ. որ և անյիշաչարութեամբ
զեղբայրադաւ բռնաւորան 'ի սովոյ աստուածային բա-
նին առատապէս կերակրեցեր դիտութեամբ ճշմար-
տութեան հոգեւորական հացին իժելոյ յերկնից :

Մովսէս հեղութեամբն և օրինադրութեամբն ակարա-
զրեցաւ կոչիլ Աստուած փարաւոզնի և առաջնորդ ժողո-
վրբդեանն իսրայելի. սակայն և դու, ո՞վ աստուած ընկալ
հայր, հեզ առ ամենեսեան, մանաւանդ առ բռնաւո-
րագունիցն երեւեցար տանջանս. և 'ի մէզ նահատա-

integrum in te præbes. Jacob ingenuitate animi, ac multitudine filiorum admirabilis est, propterea scalas a terra usque ad cœlum ascendentes vidit, et majoris nobis mysterii exemplum ostendit; tu autem pastores ac pontifices multosque greges pastori Christo genuisti et spe, veluti per gradus scalarum rationalium, a gloria in gloriam a terra in cœlum vocatus es: idcirco non oves reales sed gratiæ Spiritus signo multos lucis filios ad gloriam duxisti. Job probitate tolerantique continentia celebrer fuit, sed non minus tua strenuitas in tormentis palam facta est; non enim extra urbem in stercore, sed in dolorum barathro inferni deserti, et pro vermibus virulentas vyperas et aspides tolerasti. Joseph castitate ac clementia celebratus est, tu autem exemplar modestiæ in omnibus te præbuisti et a rationali ægyptiaca (muliere), idest a vitiis naturæ mentem detersisti et vestem peccatorum abjiciens ab impudentia fugisti, injuriæque immemor fratres traditores, in verbi divini inopia, abunde veritatis panis spiritualis de cœlis delapsi sapientia aluisti.

Moyses sua suavitate ac legum latione mystice Pharaonis Deus appellatus est, et populi Israelis dux, sed tu, pater Deo conjunctus, benignus omnibus etiam in violentissimis suppliciis visus es, ac nebulam martyrii ingrediens, a Deo scriptas tabulas legum accepisti, et

կութեան մտանելով զաստուածագիծն օրինաց ընկալար զտախտակս, յորում զհոգեւորական պատուիրանն ոչ խորայելի միայն, այլ ամենայն տիեզերաց աւանդեցեր. և զմեհեանս զիւսձոյլ պատկերացն իբրեւ զկառս փարաւովնի 'ի խորս' քոյին քաջութեամբք ընկրլմեցեր: Սամուէլ նախ քան զյղանալն յորովայնի՝ Աստուծոյ նուիրեցաւ, որ և շնորհս ընկալեալ մարգարէութեան գուշակէր զհանդերձեալսն. իսկ դու և յառաջ քան զգոյանալն ընծայեցար 'ի Հոգւոյն նախագուշակութեանց նուէր Աստուծոյ, և անճառելի տեսեամբ մարգարէական աչք՝ տեսեր զապագայիցն լինելութիւն: Քաջն Գաւիթ զամբարտաւանն Գողիթ վինուհոգւոյն պատերազմեալ պարսաքարիւն կործանէր. իսկ դու զիմանալին Գողիթ, այս ինքն զպետութիւնս և զիշխանութիւնս աշխարհակալի խաւարիս, զօրութեամբ խաչին Քրիստոսի ընկճեալ յերկիր կործանեցեր, և ըզբանաւոր գառինս ազատելով 'ի բերանոյ առեւծուն՝ գերեցեր զամենայն միտս 'ի հնազանդութիւնն Քրիստոսի: Եղիա գովելի եղեւ նախանձուն Աստուծոյ, զի զամօթոյ մարգարէան համարձակապէս սատակեալ կորուսանէր. իսկ դու զբռնաւոր արքայն, զսպասաւորն ամօթալից ախտից՝ 'ի կերպարանս փոխարկեցեր զազրատեսակ անասնոյ, ոչ 'ի սատակումն մատնելով, այլ 'ի կեանս վերստին առաջնորդեցեր: Յովհաննէս՝ մեծ 'ի ծնունդս կանանց բարեբանեցաւ յԱրարչէն, ձայն բարբառոյ յանապատի, կարապետ և մկրտիչ Քրիստոսի. և դու ոչ նուազագոյն քան զնա երեւեցար, որպէս թուիինձ. քանզի 'ի դասս հայրապետաց նախամեծարեցար, ընդ վկայսն նահատակեցար, յասպարիզի մարտին ընթացար, յանապատի ճգնեցար, 'ի ձայն բարբառոյ ընդ նմին գոչեցեր, Բանին Աստուծոյ կարապետեցեր, անթիւ բազմութիւն բանաւոր հօտից Քրիստոսի մկրտեցեր, լոյս պայծառագոյն յետ արեղականն արդարութեան ծաղեցար:

Այսպէս 'ի ձեռն գործոց առաքինութեան զամենայն արդարոցն տակաւին և զմարգարէիցն 'ի քեզ բերես զօրինակ. զոմանց զնախանձն, զկիսոց զհամ:

spirituales leges, non solum Israeli, sed universo orbi tradidisti; templaque cum imaginibus dæmoniorum forma sculptis, veluti Pharaonis currum in profundum tua virtute mersisti. Samuel ante conceptionem in utero, Deo oblatuſ est, et gratiam prophetiæ accipiens futura prædicabat, tu autem ante ortum, Spiritus Sancti prædicatione in donum Deo oblatuſ es, et ineffabili visione, oculoque prophetico futura conspexisti. Strenuus David armis spiritualibus cum superbo Goliath dimicans lapide e funda (misso) eum prosternebat. Sed tu rationalem Goliath ad terram dejecisti, scilicet principes et potestates ac mundi rectores tenebrarum harum, virtute crucis Christi, et rationales oves ab ore leonis liberans, ad servitutem obedientiæ Christi omnes mentes duxisti. Elias propter Dei studium laudatus est, quia inverecundos prophetas animose interficiens exterminabat; sed tu regem tyrannum, servum turpium vitiorum, in formam fædi animalis vertisti, non ad perditionem condemnans, sed iterum in vitam adduxisti. Joannes magnus inter natos mulierum a Creatore laudatus est, vox clamantis in deserto, præcursor Christi, et eum baptizans; tu autem, uti mihi videtur, non minus quam ille nobis manifestatus es. In choro enim patriarcharum prælatuſ es (omnibus), una cum martyribus pugnasti, in aciem prodiisti, te in deserto excruciaſti, voce clamante cum eo vociferatuſ es, Verbi Dei præcursor fuisti, innumerabiles multitudines rationalium gregum baptizaſti in Christo, lux fulgens post Solem justitiæ ortuſ es.

Ita bonis operibus in te omnium justorum et etiam prophetarum imaginem præbes: horum studium, aliorum patientiam; horum tormenta, mentis

բերութիւնն , զոմանց զնեղութիւնն , զայլոցն ըզմտացն զբարձրութիւնն . և ոչ սոցա միայն , այլ և ֆրիստոսի աշակերտացն , զորս շնորհք Հոգւոյն 'ի ըստուերական օրինացն որոշեալ , զպաշտօն ճշմարտութեանն հաստատագոյն՝ մեզ զխորհուրդն Աստուծոյ ցուցանէր : Պետրոս և Պաւղոս եղբարք զորով համաշունչք ըստ Հոգւոյ , ամուրք ֆրիստոսի , ընտրեալք և առաքելոցն առաջինք , որք զհամասփիւռ տիեզերս ընկալան վիճակեալք , և գերահռչակ քաղաքին Հռոմայեցւոց քարոզէին զաւետարանն Տեառն . որք և զանօթն սատանայի , զկախարդն Սիմոն , 'ի բարձրացեալն հպարտութենէ՝ նշանաւն ֆրիստոսի յերկիր կործանեալ հերձուին . իսկ դու , ո՞վ աստուածարեալ հայր , ոչ 'ի միում մասին կամ յանկեան ուրեք , այլ յարեւելից մինչեւ յարեւմուտս , 'ի ծագաց երկրէ մինչեւ 'ի ծագս նորին լցեր զաւետարանն ֆրիստոսի . որ 'ի նոյն իսկ մայրաքաղաքն ընթացեալ Հռոմայ , միաբանելով ընդ առաքելաշնորհ հայրապետին և աստուածասէր արքային , ընկալայք առաքելաբար սիրով զմիմեանս . ոմն արեւմտից աշխարհի ծագեալ զլոյս ճշմարիտ աստուածգիտութեան , և մեւան՝ ուստի ծագէ արեգակնն՝ լուսաւորիչ նմանազէս . որ և երկաքանչիւրոցն բարբառ ծաւալեալ լցին զտիեզերս համօրէն : Ընդ մարդարէսն մարդարէացար Հոգւովն , ընդ առաքեալսն քարոզեցեր զֆրիստոս , ընդ աւետարանիչսն աւետարանեցեր զՈրդին Աստուծոյ , ընդ հայրապետսն վարդապետեցեր զբանն կենաց , ընդ անապատականսն ճգնեցար , ընդ մարտիրոսսն նահատակեցար , ընդ հովիւսն հովուեցեր զՏօտ քո բանաւոր , 'ի բանսարկութչնամուսն փորձեցար , ընդ ֆրիստոսի յաղթեցեր :

Զի՞նչ այսուհետեւ կոչեցից զքեզ . երկրագործ , արդարեւ ճշմարիտ , քանզի զբանաւոր երկիր արեւելեան աշխարհի՝ կակղեցեր յերկրագործութիւն . յորմէ զփուշանհաւատութեան արմատաքի խլեալ , զբանն բարեպաշտութեան սերմանեցեր փոխանակ , և զնորատունկ հոգեւորական այգին յատանելով , բազմապտուղ զնոյն գործեցեր , յորոց արմատիս երկրագործութեան ամփո-

altitudinem illorum; et non solum horum sed etiam (imaginem) discipulorum Christi, qui gratiam Spiritus Sancti a lege umbratili sejungens nobis revelabat mysterium Dei esse infallibilis veritatis cultum. Petrus et Paulus, cum fratres concordēs in spiritu essent, socii Christi, electi et primi inter apostolos, universum orbem sorte acceperunt, qui in perillustri urbe Roma Evangelium Christi prædicabant et vas dæmonis Simonem Magum ab ejus superbæ altitudine signo Christi in terram dejicientes concidebant; sed tu, dive Pater, non solum una parte aut uno loco, sed ab Oriente usque ad Occidentem, ab uno termino terræ usque ad alterum Evangelium Christi divulgasti: et in ipsam urbem principem Romam te conferens, et cum apostolico Pontifice (Silvestro I.) atque Imperatore (Constantino Magno) pactiōnem faciens cum eis convenisti, et apostolico amore simul es conversatus; quorum ille effecit ut cultus veræ religionis in Occidente oriretur, et tu similiter in ea regione ubi sol oritur, pariter illuminator fuisti; quorum duorum verbum diffusum omnem orbem implevit. Cum prophetis per Spiritum Sanctum prophetasti, cum apostolis Christum prædicasti, cum evangelistis Filium Dei evangelizasti, cum pontificibus verbum vitæ tradidisti, cum anachoretis te afflicta visti, cum martyribus cruciatus es, cum pastoribus gregem tuum rationalem pavisti, a maligno inimico tentatus es, et cum Christo vicisti.

Quo ergo nomine nunc te appellabo? an agricolam? ita profecto, nam orientalis regionis terram rationalem colendo mollisti, a qua spinas infidelitatis radicitus extirpans, earum loco verbum christianæ sapientiæ sevisti et vineam spiritualem recenter instructam putando, eam feracissimam reddidisti, cujus fruges agrestes uti in spirituali horreo cumulavisti.

փեցեր իբրեւ հոգեւորապէս շտեմարանի : ճարտարապետ արդեւք կոչեսցուք զքեզ . և յիրաւի ուրեմն . քանզի զմեհեանս դիւաձոյլ պատկերացն քոյով արիարար քաջութեամբդ տապալեալ՝ յերկիր կործանեցեր , և փոխանակ սատանայական բնակութեանց , տաճարս դեղեցիկս և հրաշալիս յանուն Քրիստոսի ընդ ամենայն աշխարհս հաստատեցեր . նա իբրեւ իմաստուն ճարտարապետ զնորակերտ եկեղեցիս հաւատացելոց 'ի վերայ հիման առաքելական վիմին իմաստութեամբ Հոգւոյն վերականգնեցեր : Այլ զի՞նչ եւս անուանեսցուք զքեզ . զինուոր . այո , քանզի որպէս քաջ զօրական սպառազինեալ հակառակ աներեւոյթ թշնամւոյն , մարտեար ընդ օրինաց և յաղթեցեր բազմատեսակ վիրօք մարմնոյդ , և վահանաւն փրկութեան զգլուխն հաւատոյ ամրացուցեալ՝ ամբողջ պահեցեր իբրեւ զվէմ անդրդուելի և անշարժ , 'ի բերմանց բազմապատիկ ախտիցն պատերազմաց . և յուսով ընդդիմահարեալ՝ զհակառակամարտն քաջապէս պատերազմաւ ընկճեալ՝ դարձուցեր ամօթալի , հալածելով 'ի փարախէ նորանունդ . քո ոչխարաց : Հրեշտակ ուրեմն կոչեսցուք ըզքեզ . քանզի ոչ և 'ի հրեշտակաց անկարօտ բնութենէն գոլով քո հեռի , անմարմնապէս արդէն 'ի մարմնի կենցաղավարելով և իբրեւ երկնային ոմն մարդ և յերեւելեացս գերաշխարհիկ հրեշտականման վարուց ցուցանիս օրինակ : Զի զի՞նչ առաւելագոյն գործիւր երբեմն 'ի ձեռն հրեշտակին յառաջագոյն՝ յափշտակեալ զԱմբակում 'ի Սիօնէ և հասուցանել 'ի Բաբելոնի և 'ի զբի առեւծուցն Դանիելի զճաշն մատուցանելով . քանզի դու՝ եւս հրաշափառագոյն , որպէս թուի ինձ հաւաստապէս , 'ի ձեռն հրեշտակի կերակրելի 'ի բանդին : Նաուղիդ արդեւք առձայնեսցուք զքեզ . և յիրաւի ուրեմն . քանզի զորս ընդ մեծ և արձակ աշխարհիս այսորիկ դիւական անհաւատութեան ծով նաւակոծեալ ծփէին , քոյով սրբազանաբար առ Աստուած հայցուածովք՝ զամբոխումն մոլորութեան մրրկին 'ի հանդարտագոյն դարձուցանելով սիր , մեծաւ զգուշութեամբ զալեկոծեալն ուղղելով նաւս , 'ի ճշմարիտ խաղաղութեանն հասուցեր նաւահանգիստ :

An architectum te vocabo? jure merito; nam templa simulacrorum ad deorum honorem fictorum virili strenuitate prosternens solo æquasti, et pro dæmoniacis ædibus, templa pulchra et stupenda in nomine Christi ubique erexisti; immo ut architectus intelligens Ecclesias fidelium nuper fundatas super fundamentum petrae apostolicæ Spiritus sapientia ædificasti. Quem autem ego te appellabo? an militem? utique, nam veluti strenuus pugnator arma vertens contra hostem invisibilem, prælium conseruisti pro legibus, et multiplicibus vulneribus corporis tui victoriam retulisti, et clypeo salutis caput fidei corroborans, illæsum servasti, quasi petram inconcussam atque firmam contra pugnae impetum multorum vitiorum et spe confisus obviam hostibus occurrens et strenue bellando eos probrose victos repulisti fugans ab ovili ovium tuarum tenellarum. An te angelum vocabimus? utique, quia a perfecta natura angelorum non dissimilis, incorporaliter in hoc orbe terrarum vivendo et, sicut cœlestis vir, a terrenis elevatus, angelicæ vitæ te exemplum præbes. Nam quid majus olim angelus fecerat rapiendo Habacuc a Sion, eumque Babyloniam ferendo et in fovea leonum Danieli escam offerens?; tu enim optime, ut ego pro certo existimo, per angelum nutriebaris in carcere. An nautam te vocabimus? Utique, nam eos qui in magno et amplo mari dæmoniacæ infidelitatis hujus mundi naufragi fluctuabant, tuis sanctis precibus ad Deum, agitationem procellarum erroris in tranquillissimum zephyrum convertendo et prudentissime naves agitatas regendo, in portum veræ pacis perduxisti.

Արդ, ո՞վ հայր սուրբ և առաջնորդ փրկութեան ամենայն հաւատացելոց, որոց ոչ պակասեցար 'ի քոյոց սիրելեաց փոխադրելով յաշխարհէ. այլ զի թէպէտ և զհասարակաց պարտն հատուցեր զընութեանս օրինաց, սակայն յիշատակք քաջութեան քո մնայ առ մեզ յաւիտեան: Նոյնպէս և յայսմ հետէ աղաչեմ ոչ եւս մեկուսանալ հոգեւորական այցելութեամբ առ 'ի մէնջ. այլ յիշել զմեզ անմոռաց, խնդրելով 'ի հասարակաց յուսոյ փրկութեան մերոյ, զի և մեք զպատահումս սակաւագոյն վշտացս համբերութեամբ կատարեսցուք. քանզի ըստ Առաքելոյ, Որ զփորձ առեալ է՝ կարող է փորձանաւորաց օգնական լինել: Եւ զգուզնաբեայս ներբողական բան առ 'ի մէնջ ընկալցիս բարեմտաբար. զի թէպէտեւ անհանգէտ դուրով քումզ արժանաւորութեան՝ սակայն ջերմագոյն հաւատով և կատարեալ մատուցաք սիրով, և քոյին վշտամբեր նեղութեանցս յիշատակաւ 'ի մերումս մխիթարեալ սփոփեցաք: Իսկ դու իբրեւ նմանող ֆրիստոսի ընկալցիս, որպէս և նայն զայրւոյն խերեւէչ. զի և ես նմանապէս նմին նուազեալ 'ի զօրութենէ անդամոց, տկար դուրով մարմնով և վշտագին անձկութեամբ, մանաւանդ բռնադատեալ սիրով 'ի քո համագգեաց 'ի քում վիճակիս, նշանակ սիրոյ հատուցի քեզ ընծայ ջերմագոյն սրտիւ: Զի ահաւաղիկ նուիրեալ եմ և ես յայսմհետէ լքանել զկեանս զայս տաղտկալի և լինել ընդ ֆրիստոսի. թերեւս անդանօր հանդիպեսցուք միմեանց զուարճալի և զեղեցկագոյն հանդիպեամբ, բնակցելով 'ի միասին մշտնջենաւորապէս, և արժանաւոր լինել երանաւէտ խոստմանցն. որոց լիցի ամենեցուն հասանել 'ի ֆրիստոս Յիսուս 'ի Տէր մեր. որում փառք և զօրութիւն հանդերձ Հարբ և ամենասուրբ Հոգւոյն, յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

Nunc, Pater sancte, qui omnes fideles ad salutem ducis, quibus tibi dilectissimis ab hac terra decedens non defuisti, quanquam tributum universæ legi naturæ solvisti, tamen virtutis tuæ monumenta in perpetuum nobis manebunt. Te rogo ut posthac tuis visitationibus spiritualibus nobis adsis. Memento nostrum, semper a (Deo), comuni spe salutis nostræ, petens ut nos horum levium molestiarum aggressionem patienter feramus; nam, secundum Apostolum, "Qui tentatus est potens est et eis qui tentantur, auxiliari". Ac benevolo animo hanc tenuem nostram panegyricam orationem accipe; nam quamvis tuis meritis indignam, tamen ardenti fide et perfecto amore eam tibi offerimus, tuarumque crudelium vexationum memoria in nostris consolatione afficimur. Atque tu, similis Christo, accipies, ut ille, viduæ obolum; ego etiam pariter, membrorum viribus deficiens, infirmus corpore et gravi angustia excruciat, tamen vi compulsus nationis tuæ amore, in tua diocesi, in amoris argumentum donum tibi ardenti corde obtuli. Nam ecce et ego nunc exinde paratus sum ad relinquendam hanc vitam molestam, ut cum Christo sim; fortassis uterque nostrum, alter alteri obvius occurret, jucundo ac pulchro occurso; et jungemur perpetuo, beatissimis promissionibus digni facti, quas ut consequamur nobis omnibus concedatur per Jesum Christum Dominum nostrum; cui gloriâ ac potestas cum Patre ac Spiritu Sanctissimo in sæcula sæculorum, amen.

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ա Ր Ա Ն

Ի (Թուականիս ՇՂ (1141 Յ. Ք.) Թարգմանեցաւ ճառս 'ի յու-
նականէն 'ի մերս, 'ի ձեռն Աբրահամու Ղլամատիկոսի 'ի Հին և յեղծ
օրինակաց. իսկ յարմարեցաւ ըստ բանից դպրութեան և բառից՝
յիմոյ նուաստութեան Ներսիսի, հրամանաւ տեառն իմոյ և հա-
րազատի Գրիգորիսի Հայոց Կաթուղիկոսի: Արդ որք ընթեանուք
կամ ընդօրինակէք՝ յիշեալիք զվերոյգրեալ աշխատաւորսդ 'ի սմա
ըստ իւրաքանչիւր անուան 'ի Քրիստոս Յիսուս. և զսակաւ զայս
յիշատակի բան գրեալիք յիւրաքանչիւր փոխարկութեան. զի և
դուք գրեալ լիջիք 'ի կենդանի տախտական Քրիստոսի անջնջելի
յիշատակաւ:

ANNOTATIO

Hoc anno DXC (1141 p. Chr. n.) hic sermo a Grammatico Abrahamo ex antiquis et vitiatis codicibus a græca lingua in nostram versus est et, quod ad linguæ et scribendi rationem attinet, a me Narsete, pro parvis viribus, recognitus est, jussu domini et fratris mei Gregorii Patriarchæ Armeniorum. Nunc vos omnes, qui eum legitis vel exscribitis, recordamini in Christo illorum quos supra citavimus, qui huic labori operam dederunt, uniuscujusque suo nomine, et hoc breve monitum cuique exemplari inscribite, ut et vestra nomina in libro vitæ indelebili memoria a Christo scribantur.

Opera quorum originalis textus desideratur, ex antiquissima armeniaca versione in latinam linguam translata atque edita a Patribus Mechitaristis Congregationis Sancti Lazari.

EUSEBII PAMPHILI, *Chronicon bipartitum*, ex armeniaco textu in latinum translatum et adnotationibus auctum a R. P. Joanne Baptista Aucher, Arm. Lat. Gr. 2 vol. in-4, 1818.

— Idem, in folio, 1818.

PHILONIS JUDÆI, *Sermones tres*: I et II de Providentia, et III de Animalibus, ex armeniaca versione antiquissima in latinum translati a R. P. Joanne Baptista Aucher, Arm. Lat. Gr., in-4, 1822.

— *Paralipomena armena*: Comment. scilicet in Genesim et Exodum: Sermonesque de Sampsonē, de Jona, et de tribus Angelis apparentibus Abrahamæ, cum notis et monumentis Majorum in latinum translata a R. P. Joanne Baptista Aucher. Arm. Lat. Gr., in-4, 1826.

SEVERIANI, GABALORUM EPISCOPI, *Homiliae*, ex armeniaca versione antiquissima in latinum translatae a R. P. Joanne Baptista Aucher. Arm. Gr., in-8, 1827.

SANCTIEPHRÆMI, DOCTORIS SYRII, *Evangelii concordantis expositio*, ex versione armeniaca in latinum translata a R. P. Joanne Baptista Aucher, in-8, 1876.

SANCTI ARISTIDIS, PHILOSOPHI ATHENIENSIS, *Sermones duo*, ex antiqua armeniaca versione in latinam linguam translati, in-8, 1878.

VENETIIS

IN SANCTI LAZARI INSULA

ANNO MDCCCLXXVIII

11209 11215

